

ORTAK BİR AMAÇ ÜZERİNDEN UZLAŞMAK: KIBRIS'TA MÜLTECİ ve SIĞINMACILAR İÇİN İNSAN HAKLARI

YAZARLAR

Christalla Yakinthou, Öncel Polili

Bu proje Avrupa Birliği tarafından fonlanmış ve TESEV tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yayının içeriği TESEV'in sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşleriyle bağdaşmayabilir.

**ORTAK BİR AMAÇ ÜZERİNDEN UZLAŞMAK:
KIBRIS'TA MÜLTECİ VE SİĞİNMACILAR İÇİN
İNSAN HAKLARI**

YAZARLAR

**CHRISTALLA YAKINTHOU
ÖNCEL POLİLİ**

ARALIK 2010

**TESEV
YAYINLARI**

ORTAK BİR AMAÇ ÜZERİNDEN UZLAŞMAK: KIBRIS'TA MÜLTECİ VE SİĞİNMACILAR İÇİN İNSAN HAKLARI

TESEV YAYINLARI

Kapak Tasarımı: Serhan Baykara, Myra

Sayfa Düzeni: Gülderen Rençber Erbaş, Myra

Baskı: Printcenter

Copyright © Aralık 2010

Bu kitabın hakları saklıdır. Kitabın hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan, hiçbir elektronik ve mekanik formatta ve araçla (fotokopi, kayıt, bilgi depolama vd.) çoğaltılamaz.

TESEV'in ve GPoT'un tüm projelerinde olduğu gibi, bize destek veren herkese teşekkürlerimizi sunmak isteriz. Bu çalışmada sağladıkları mali yardım için özellikle Avrupa Birliği'ne teşekkürü borç biliriz. Bütün projelerimizde olduğu gibi, Açık Toplum Vakfı Türkiye, TESEV Yüksek Danışma Kurulu, GPoT Yüksek Danışma Kurulu ve İstanbul Kültür Üniversitesi yönetimi son derece değerli destek ve yardımlarda bulunmuşlardır. Onların desteği olmaksızın bu proje ve rapor hayata geçemezdi.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından fonlanmış ve TESEV tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yayının içeriği TESEV'in sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşleriyle bağdaşmayabilir.

İçindekiler

Önsöz, 5

Giriş, 7

Bölüm 1: Kıbrıs Cumhuriyeti'nde ve Kıbrıs'ın Kuzey Kesiminde Sığınma Talebi ile İlgili Hukukî ve Siyasî Çerçeve, 11

- Hukukî çerçeve, 11
- Siyasî çerçeve, 12

Bölüm 2: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve Kıbrıs Türk Yönetiminin Sığınma Talebinde Bulunan Mültecilere Yaklaşımı, 17

- Kıbrıs'taki sığınmacılar nereden geliyor?, 17
- Başvuru ve başvuru sonrası süreçte karşılaşılanlar, 18
- Sığınma talebinin incelenmesi süreci, 19
- Hukukî yardım, 20
- Sağlanan lojistik ve sosyal destekler – teorideki ve uygulamadaki durum, 21
- Destek sağlayan STK'lar ve sivil toplum programları, 22

Bölüm 3: En Fazla Göz Ardı Edilen İnsan Hakları Meseleleri, 25

- Her iki toplumda da uygulanan hukuk ilkeleri, 26

Bölüm 4: Politika Önerileri, 30

Kaynakça, 33

Ek, 35

Yazar Biyografileri, 36

Önsöz

Mülteci ve sığınmacıların durumu tüm dünyada son derece sorunludur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi'nin verdiği bilgilere göre 2009 yılında dünya çapında 15.2 milyondan fazla mülteci ve yaklaşık bir milyona yakın da sığınmacı bulunmaktaydı.¹ Bu rakam sadece 12 ay içerisinde herhangi bir sebepten dolayı kötü muamele gördüğü için başka bir ülkeye kaçmış olan veya kaçmak ya da sığınmak isteyen insanları temsil etmektedir. Uluslararası çatışmalardan kaçan çok sayıda mülteci, Pakistan gibi yerlerde ya da İngiltere ve İsveç gibi daha iyi bilinen ev sahibi ülkelerde korunma talebinde bulunmuştur.

Rakamların ortaya koyduğu tabloya rağmen, üçüncü ülkelerden gelen mülteci ve sığınmacılar meselesi, Kıbrıs adası için nispeten yeni bir konudur. Gerçekten de, bölünmüş olan ada üçüncü ülkelerden gelen mülteci ve sığınmacılara yaygın olarak ev sahipliği yapan bir ülke olarak tanınmamaktadır. Bu durumun sebebi Kıbrıs sorununun adanın her iki tarafında da diğer siyasi meselelerin önüne geçmesi olabilir. Kıbrıs'ta siyaset bu bölünme etrafında şekillenmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) Kıbrıs Cumhuriyeti kontrolü altındaki bölgelerde faaliyet gösterirken, Yeşil Hattın kuzeyindeki Kıbrıs Türk yönetiminin siyasî olarak tanınmaması sebebiyle onlarla temasa geçmemektedir. Bu diyalog ve işbirliği eksikliği, üçüncü ülkelerden gelen mülteci ve sığınmacıların insan hakları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Kıbrıs adasına sığınma amacıyla gelen kimselerin kendileri de adadaki siyasî durumun mağduru haline gelmektedir. Bu kimselerin ihtiyaçları ve haklarıyla ilgilenmek için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Elinizdeki rapor iki araştırmacı tarafından hazırlanmıştır: Kıbrıs Rum toplumundan Dr. Christalla Yakinthou ve Kıbrıs Türk toplumundan Öncel Polili. Raporun amacı, adanın her iki tarafındaki üçüncü ülkelerden gelen kişilerin insan hakları meselesini ele almak; süregelen siyasî çözümsüzlükten nasıl etkilendiklerini görmek ve karşılaştıkları zorlukların azaltılabilmesi için neler yapılabileceğine bakmaktır. Kıbrıs meselesi henüz çözülememiş olsa da, bu durum temel hak ve özgürlüklerin göz ardı edilmesi için bir mazeret teşkil etmemelidir.

Bu rapor, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) ve Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi (Global Political Trends Center - GPoT) tarafından Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı (KTİHV) ile işbirliği içerisinde yürütülen bir yıllık bir projenin sonucunda ortaya çıkmıştır. Proje kapsamında adanın her iki tarafındaki insan hakları savunucularının ve aktivistlerinin halka açık çeşitli forumlarda görüşleri alınmıştır. Rapor, bu proje faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Rapor, resmî anlatıları yinelenmektense, adanın her iki tarafında da mülteci ve sığınmacılar tarafından yaşanan tecrübeleri ve iltica sürecini kolaylaştırmayı hedefleyen politika önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde rapor, Kıbrıs'ın iki toplumu arasında işbirliğini savunmaya da önem vermektedir. Şeffaf ve ortaklaşa yürütülen bir süreçle üçüncü tarafları ilgilendiren bir meseleyi çözmeye çalışırken, iki taraf arasında güven ve işbirliği tesis edilmesi ümit edilmektedir. Daha geniş bir çerçevede bu proje, her iki toplumu da ilgilendiren, ancak Kıbrıs sorunuyla doğrudan alakadar olmayan bir mesele üzerinden bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Kıbrıs meselesine adil bir çözümün getirilmesi ancak toplumların uzlaşması sayesinde mümkün olacaktır.

1 UNHCR, 2009 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons (2009) (BMMYK, 2009 Küresel Eğilimler: Mülteciler, Sığınmacılar, Ülkesine Geri Dönerler, Ülke İçinde Yerinden Olanlar ve Vatansızlar). Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhcr.org/4c1f0b0e.html> (23 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır).

2 "Kıbrıs'ın kuzey kesimi, Kıbrıs'ın kuzeyi, Yeşil Hattın kuzeyi, adanın kuzeyi, Kıbrıs Türk Yönetimi, Kıbrıs Türk hükümeti" terimleri projenin ana sponsoru tarafından önerilmiştir. Bu terimler, TESEV ve GPoT'un görüşlerini yansıtmamaktadır.

Araştırmacılar raporda bulgularını dört bölümde toplamışlardır. . Birinci bölümde her iki toplumdaki sığınma meselesinin hukukî ve siyasî çerçevesi ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen mültecilere her iki toplum tarafından nasıl yaklaşıldığı incelenmiştir. Üçüncü bölüm, Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen mülteciler konusunda en çok göz ardı edilen insan hakları meselelerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Son olarak dördüncü bölüm ise, bir dizi iyileştirme teklifi ve politika önerisi sunmaktadır. Bu teklif ve önerilerin uluslararası toplum, ilgili Kıbrıs makamları ve bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşları tarafından dikkate alınacağını ümit ediyoruz.

TESEV'in ve GPoT'un tüm projelerinde olduğu gibi, bize destek veren herkese teşekkürlerimizi sunmak isteriz. Bu çalışmada sağladıkları mali yardım için özellikle Avrupa Birliği'ne teşekkürü borç biliriz. Bütün projelerimizde olduğu gibi, Açık Toplum Vakfı Türkiye, TESEV Yüksek Danışma Kurulu, GPoT Yüksek Danışma Kurulu ve İstanbul Kültür Üniversitesi yönetimi son derece değerli destek ve yardımlarda bulunmuşlardır. Onların desteği olmaksızın bu proje ve rapor hayata geçemezdi.

TESEV DIş POLİTİKA PROGRAMI

İKÜ - KÜRESEL SİYASAL EĞİLİMLER MERKEZİ (GPoT)

Giriş

Ne bir ülkeden diğerine göç etmek, ne de kötü muamele görmemek için yer değiştirmek yeni bir olgudur. Yine de günümüzde tüm dünyada korunma ya da sığınma talebinde bulunan mültecilerin sayısı oldukça korkutucu boyutlara ulaşmış durumdadır. Kıbrıs, son dönemde üçüncü ülkelerden gelen mülteci ve sığınmacıları kabul etmeye başlamıştır. Bu rapor bu kişilerin durumlarını incelemektedir. Bu sürecin temelinde, mülteci ve sığınmacıların durumlarının iyileştirilmesi gerektiği inancı yatmaktadır. Hiçbir mazeret, kötü muameleden kaçarak başka bir ülkeden korunma talebinde bulunan kimselerin kötü muamele görmesini haklı çıkartmamalıdır.

Şüphesiz Kıbrıs'taki durum, pek çok yere kıyasla çok daha karmaşıktır. Bu durum göz ardı edilmeden bu raporda, Kıbrıs'ın her iki kesimindeki mültecilerin içinde buldukları zor koşullar ve iltica ve sığınma süreçleri incelenmektedir. Buradaki amaç, sistemin nerelerde ve nasıl daha etkili ve adil bir hale getirilebileceğini anlamaktır. Rapor sığınmacıların Kıbrıs'a geldikleri zaman karşılaştığı durumu açıklamaya çalışmaktadır. Bölünme ve anlaşmazlığın, yetkililerin ve ilgili tarafların bir insan hakları ve saygı kültürü oluşturma, ülkeden sığınma talebinde bulunanların haklarını koruma ve aynı zamanda güvenlik alanındaki çıkarları gözetebilme yönündeki becerilerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Rapor, adanın her iki kesimindeki iltica meselesini çevreleyen hukukî, siyasî ve sosyal ortamla ilgili mevcut durumu da ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Kıbrıs'tan sığınma talebinde bulunan mültecilerin hukukî ve sosyal koşullarının iyileştirilmesi ve her iki toplumun da insan hakları alanında daha bilinçli hale gelerek Avrupa Birliği (AB) normlarına uyum sağlaması için, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarındaki yetkililer ve sivil toplum aktörleri arasında işbirliği tesis edilmesi gereken alanlara da vurgu yapmaktadır.

Bu amaçlarla rapor, giriş kısmının ardından dört temel bölüme ayrılmıştır. Okumakta olduğunuz giriş kısmında, kısaca adanın yakın dönem tarihinin ana hatları ve üçüncü tarafların karşı karşıya kaldığı durumun kısa bir özeti yer almaktadır. Giriş kısmının ardından gelen birinci bölümde, her iki toplumdaki iltica meselesinin hukukî ve siyasî çerçevesi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, her iki toplumun da Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen mültecilere nasıl yaklaştığı incelenmiştir. Üçüncü bölüm, Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen mülteciler konusunda en fazla göz ardı edilen insan hakları meselelerini detaylı bir şekilde incelemektedir. Son olarak dördüncü bölümde ise, bir dizi iyileştirme teklifi ve politika önerisini genel hatlarıyla ortaya koymaktadır. Her bölümde, iki toplumu birlikte incelemenin daha uygun düştüğü kısımların dışında, Kıbrıs Cumhuriyeti (KC) kontrolü altındaki topraklar ve KC kontrolü altında olmayan bölgelerdeki durum ayrı ayrı açıklanmıştır.

SİYASÎ ÇERÇEVE

Kıbrıs, içeride Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasında bölünmüş bir ülkedir. Kıbrıs 1959 yılında İngiltere'den bağımsızlığını elde etmiş ve bundan bir yıl sonra bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Devlet, iktidarın paylaşıldığı bir hükümet şeklinde tasarlanmış, bu yapı içerisinde karar alma ve yönetim mekanizması, adadaki iki büyük toplum olan Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında pay edilmiştir. Karşılaşılan bir dizi güçlüğün ardından devlet, 1963 sonu – 1964 başında yaşanan kriz sonrasında çökmüştür.

Devletin çöküşü, on yıl boyunca iki toplum arasında karışıklık ve zaman zaman şiddet olaylarının yaşanmasına sebep olmuştur. Bu durum, Temmuz 1974'te aday Yunanistan'la birleştirmeye yönelik bir darbe girişimine Türkiye hükümetinin askerî müdahaleyle yanıt vermesine dek sürmüştür. Bunun ardından gelen savaşla birlikte artan şiddet olaylarının ardından ülke *bilfiil* ikiye bölünmüştür. Kıbrıs, tartışmalı bir tarihe sahiptir ve bu durum özellikle 1974'teki savaşın etkileri söz konusu olduğunda daha da belirgin hale gelmektedir.

Kıbrıslı Rumlara göre Türkiye, egemen bir cumhuriyeti istila ve işgal etmiştir ve yasadışı bir biçimde ülkede kalmaya devam etmektedir. Bu sebepten dolayı, savaşın getirdiği nüfus mübadelesi,

zorunlu bir sınır dışı etme eylemi olarak görülmüştür. Kıbrıslı Türklere göre ise, Türkiye'nin müdahalesi, Kıbrıslı Türkleri toptan yok etmeye ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamaya çalışma girişiminin bir sonucudur. Türkiye'nin müdahalesi, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini sağlamış olması nedeniyle çok daha olumlu algılanmaktadır. Aynı şekilde, nüfus mübadelesinin sonucunda adada ortaya çıkan etnik bölünme pek çok Kıbrıslı Türk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Her halükarda, 1975 yılından beri, Kıbrıslı Rumların büyük çoğunluğu ülkenin güneyinde, uluslararası toplum tarafından tanınan ve hukuken bütün adayı kontrolü altında tutan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yaşamakta, Kıbrıslı Türklerin büyük çoğunluğu ise, Yeşil Hattın kuzeyinde uluslararası toplumun tanımadığı bölgede yaşamaktadır.

İki kesim arasında kalan bölge bir tarafta Yunanlı ve Kıbrıslı Rum askerler tarafından, diğer tarafta da Türkiyeli ve Kıbrıslı Türk askerler tarafından korunmakta ve ikisi arasındaki bölgede de BM barış gücü bulunmaktadır. Bir ara bölge, ya da ateşkes hattı ülkeyi en doğusundan en batısına kadar bölmektedir. Devletin 1960'ların ortasında çökmesinden beri Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk siyasî liderler adadaki ihtilaf üzerinde mutabakata varılmış bir çözüm bulabilmek amacıyla aralıklarla devam eden müzakereler gerçekleştirmektedir. 1974 sonrası dönemde, adayı birleştirmeye yönelik en kayda değer çaba, 2004 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın himayesi ve desteği altında gelmiştir. Adanın birleşmesi için hazırlanan plana da BM Genel Sekreterinin adı verilmiştir. V. Annan Planı her iki toplumda da eş zamanlı olarak ayrı ayrı referanduma sunulmuş ve Kıbrıs Rum toplumunun planı reddetmesiyle hezimete uğramıştır. Aynı yıl, Kıbrıs Cumhuriyeti (KC) Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

KC artık Avrupa Birliği'ne tam üye bir devlettir. AB hukukunun sadece KC hükümetinin kontrolü altındaki bölgede, yani adanın sadece güneyinde uygulanıyor olması nedeniyle oldukça karmaşık bir durum söz konusudur. Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Antlaşmasına ek 10. Protokol uyarınca, adanın kuzey kesiminde AB müktesebatinin uygulanması adada birleşme gerçekleşinceye kadar askıya alınmıştır. İhtilaf, bölünmüşlük ve AB'ye üye bir devlette tek bir ülke içerisinde üç farklı hukuk sisteminin uygulanmasından kaynaklanan alışılmadık durum (İngilizler, Kıbrıs'ta İngiliz egemenliği altında faaliyet gösteren geniş üslerini hâlâ muhafaza etmektedir), adada gerginlik yaratmaktadır. Bu gerginlik her şeyden çok, iki toplumun Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen mültecilere olan yaklaşımında kendini göstermektedir. Her iki kesimdeki yetkili makamlar, ihtilafın sonuçları Kıbrıs'taki iltica meselesine de yansdığından, her gün bu konularla boğuşmaktadır. Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen üçüncü taraflar, maalesef kendilerini, tartışmaların büyük ölçüde güvenlik etrafında döndüğü ve ülkedeki çatışmanın psikolojik yaralarıyla iç içe geçtiği bir yerde bulmaktadır. Bu da konuyla ilgili her türlü tartışmayı son derece karmaşık ve çok boyutlu hale getirmektedir.

MEVCUT DURUMA GENEL BAKIŞ

Sığınma talepleri, ilk göçmenlerin ve sığınmacıların tekneyle adaya geldiği ve bu konuyla ilgili ilk tartışmaların başladığı 1990'ların sonlarından beri durmadan artan bir seyir izlemektedir.³ Sığınma talebinde bulunan mülteciler, raporda da detaylı bir şekilde anlatılacak olan bir dizi sebepten dolayı Kıbrıs'a gelmektedir. Bu sebeplerin en önemlisi, Kıbrıs'ın ulaşılması nispeten kolay olan bir AB ülkesi olmasıdır. Aslında Kıbrıs, Avrupa Birliği'nin en küçük üçüncü ülkesi olmasına rağmen, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolü altındaki bölgelerdeki iltica oranları, en yüksek iltica oranları arasındadır. 2005 ile 2009 yılları arasında kişi başına düşen başvuru sayısı hesaplandığında KC kontrolü altındaki bölgeler, her 1000 kişiye düşen 30.1 sığınma başvurusuyla, sanayileşmiş ülkeler arasında ilk sıralarda yer almıştır.⁴ BMMYK istatistikleri, Ocak 2010 itibarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki mülteci sayısının 2,888 (statüleri henüz doğrulanmamış olmakla birlikte mülteci benzeri bir durumda bulunan kişiler de dâhil) ve sığınma başvurusu sayısının ise 5,015 olduğunu göstermektedir.⁵ Diğer taraf-

3 Cetta Mainwaring, 'On the Edge: Cyprus, Immigration and the EU', 20-22 Mayıs 2010 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler konferansında sunulan, yayınlanmamış tebliğ, s.9.

4 Adı geçen eser (a.g.e), s.9.

5 UNHCR 'Statistical Snapshot' (BMMYK 'İstatistiksel Görünüm'), <http://www.unhcr.org/pages/49e48dba6.html>, 10 Haziran 2010 tarihinde erişilmiştir.

tan, adanın kuzeyindeki sığınma başvurularının sayısı nispeten daha azdır.⁶ 2010 yılında Kıbrıs'ın kuzeyinde statüleri henüz doğrulanmamış olmakla birlikte mülteci benzeri bir durumda bulunan kişiler de dâhil, 25 mülteci ikamet etmekteydi.⁷

Bu rapor için yapılan araştırma, KC'deki mülteci ve sığınmacıların uluslararası krizlerin geçici sonuçları olarak görüldüklerini ortaya koymaktadır. Bu sebepten dolayı bu kimseler – en iyi ihtimalle – gelip geçici görülmektedir. Mülteci ve sığınmacılar genellikle topluma uyum sağlayamamakta ve ciddi şekilde marjinalleşmektedir. Bu topluluklara karşı gerek medyada gerekse halk arasında oldukça büyük bir yanlış bilgilendirme ve ırkçılık söz konusudur.⁸ Bununla birlikte, Eşitlik için Destek ve ırkçılık Karşıtı Hareket (Action for Equality Support and Antiracism in Cyprus - KISA) ve Future Worlds Center (FWC) gibi STK'ların da desteğiyle, mülteci ve sığınmacıların sadece korunmasına yardımcı olmak için değil, aynı zamanda bu kişilerin çok-kültürlü bir Kıbrıs'la bağ kurmalarına imkân tanımak amacıyla küçük bir bölge yaratılmaktadır. Kıbrıs'ın kuzey kesiminde ise, uluslararası düzeyde tanınmama ya da uluslararası standartların ve yasaların tutarlı bir şekilde uygulanmaması, yerel STK'ların sığınma talebinde bulunan mültecilerin haklarının hukukî ve sosyal yönden korunması için yoğun bir mücadele vermelerine sebep olmaktadır. Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı (KTİHV) ve Mülteci Hakları Derneği gerçekten de son derece zorlu bir ortamda faaliyet göstermektedir.

KIBRIS'TAKİ SIĞINMA SİSTEMLERİ

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 Protokolü'nün uygulamaya konulması Kıbrıs meselesi yüzünden gecikmiştir. Bu nedenle, 1974 sonrası dönemde Kıbrıs'ta BMMYK kurulduğunda her sene gelen az sayıdaki sığınma talebinin işleme konulmasından da sorumlu olmuştur. KC sığınma taleplerinin işleme konulmasından ancak 2002 yılında, AB müktesebatına uyum sürecinin bir sonucu olarak sorumlu hale gelmiştir. Bu yüzden KC hükümetinin iltica altyapısı sadece 8 yıllık bir geçmişe sahiptir. Sistem oluşturulur oluşturulmaz bir dizi zorlukla karşılaşmıştır: Örneğin, 2002 yılında 951 olan sığınma başvurusu sayısı 2003 yılına gelindiğinde 4,411'e yükselmiştir.⁹ Karara bağlanan dosyaların oranının artmasına rağmen (2007 yılında %3 iken¹⁰ yaşanan artışla birlikte bu oran Eylül 2010 tarihinde yaklaşık %20'ye çıkmıştır) KC mülteci statüsü tanımada en düşük oranlara sahip ülkelerden biridir.¹¹

Kıbrıs Türk makamları ise henüz sığınma taleplerini işleme koymak konusunda bir sorumluluk almamıştır. Bununla birlikte, BMMYK'nın yetki alanı Kıbrıs'ın kuzey kesimini de kapsamaktadır ve buradaki sığınma taleplerinin işleme konulması BMMYK'nın sorumluluğundadır. BMMYK yerel bir STK olan ve BMMYK adına hareket ederek sığınma başvurularını kabul eden Mülteci Hakları Derneği ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır.

MÜLTECİLERE KARŞI GENEL YAKLAŞIMLAR

Mainwaring, Kıbrıs'taki mülteci ve sığınmacıların yaşadığı gerçekler ile sığınma alanındaki pek çok politikanın oluşturulması için temel teşkil eden iltica ve göç konusundaki varsayımlar arasındaki uyumsuzlukları ortaya koymaktadır.¹² Ayrıca KC hükümetinin mültecilerin topluma kazandırılması ve toplumdan dışlanması meselesine yaklaşımı, soruna bir çeşit dolaylı etkide bulunmaktadır. KC Hükümeti, AB'nin dış çeperinde yer alan küçük bir devlet olduğunun altını çizmekte ve aynı anda hem adanın bölünmüşlüğü'nün getirdiği zorluklarla hem de yoğun mülteci akınlarıyla başa çıkamaya çalışmaktadır.

6 Mülteci terimi, bu raporun amaçları uyarınca sığınmacıları da kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

7 BMMYK'nın Uygulama Ortağı Mülteci Hakları Derneği görevlisi Fatma Demirel ile 15 Ekim 2010 tarihinde yapılan görüşme.

8 Bkz. 'Illegal immigrants, asylum seekers and refugees', *Today*, 1 Ocak 2008; 'EU racism body gathers information for new report on Cyprus', *Cyprus Mail*, 25 Eylül 2010.

9 UNHCR, *Statistical Yearbook 2003*, 'Asylum and refugee status determination during the year' (BMMYK, İstatistik Yıllığı 2003, 'Yıl içinde iltica ve mülteci statüsü belirlenmesi'). <http://www.unhcr.org/42aff7e84.html>, 24 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

10 Cetta Mainwaring, 'On the Edge', s. 9.

11 Kıbrıs İstatistik Hizmetleri Raporu 2010, http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument, 12 Ağustos 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

12 Cetta Mainwaring, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Centre on Migration, Policy, and Society, Oxford Üniversitesi

Diğer taraftan, kuzeydeki mültecilerin durumu, KC kontrolü altındaki bölgelerdeki mültecilerin durumundan çok da farklı değildir. Mülteciler genellikle çalışmak için gelen göçmenler olarak algılanmakta ve bu sebepten karşılaştıkları zorluklar toplum tarafından göz ardı edilmektedir. 1951 Mülteci Sözleşmesi ve uluslararası örfî hukuk uyarınca mülteciler, ülkeye yasadışı giriş yapmaktan dolayı cezalandırılmamalıdır. Ancak Kıbrıs Türk yönetimi bu kurala uymamakta ve genellikle istenmeyen olaylara sebebiyet vermektedir. Ayrıca medya da sık sık mültecileri Kıbrıs'a çalışmak için gelen insan ticareti mağdurları gibi yansıtmakta ve mültecilerle ilgili yanlış bir imaj yaratmaktadır. Pek çok mülteci yetersiz barınma koşullarında yaşamakta ve sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerine son derece sınırlı bir erişim sağlayabilmektedir.

Mülteci tanımı

1951 Mülteci Sözleşmesi uluslararası mülteci hukukunun temel belgesidir ve bu sözleşmedeki mülteci tanımı, bir kimsenin mülteci statüsünün belirlenmesinde esas alınmaktadır. 1951 Sözleşmesi Madde 1A (2) mülteciyi şu şekilde tanımlamaktadır:

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden kötü muamele uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden ikamet ettiği ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs.

1951 Sözleşmesi, 1 Ocak 1951 tarih sınırlamasına ek olarak, bir de Madde 1B altında "Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda" ibaresiyle, mülteciler için ihtiyarî bir coğrafi sınırlama getirmiştir. Sözleşmedeki mülteci tanımının kapsamıyla ilgili olan bu sınırlamalar artık çok büyük bir öneme sahip değildir. Zaman sınırlaması 1967 Protokolü ile resmen kaldırılmış, coğrafi sınırlama ise her iki belgeye de taraf olan devletlerin büyük çoğunluğu tarafından geri çekilmiştir. Böylece sözleşmenin hükümleri evrensel bir boyut kazanmıştır.¹³

Buna bağlı olarak uluslararası hukuk, mültecileri menşe ülkesinin dışında bulunan ve kim olduklarından dolayı (örneğin ırkları, tabiiyetleri, bağlı buldukları sosyal gruptan dolayı) ya da neye inandıklarından dolayı (örneğin dinî inançları ya da siyasî görüşlerinden dolayı) hayatı ve / veya insan hakları ciddi bir risk altında olan ve hükümetleri kendilerini korumayan ya da koruyamayan kişiler olarak tanımlamaktadır. İç savaşlardan ya da diğer çatışmalardan kaçan kimseler de mülteci olabilmektedir. Bu kişiler şayet uluslararası bir sınırı geçmemişlerse, 'ülke içinde yerinden olmuş kişiler' olarak kabul edilmektedirler.

SIĞINMACI TANIMI

Siğinmacılar, mülteci olarak korunma talebinde bulunan ve hükümet ya da BMMYK'nın başvurularını karara bağlamasını bekleyen kimselerdir. Bu kişiler mülteci kabul edilmek için yaptıkları başvuru reddedilmediği sürece devlet içerisinde kalma hakkına sahiptir. Ayrıca bu kişilerin, başvurularıyla ilgili adil yargılanma hakları ile gerektiğinde karara itiraz etme hakları da bulunmaktadır.

İKİNCİL KORUMA TANIMI

İkincil koruma, 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında yasal mülteci tanımına uymayan kimselere sağlanabilmektedir. İkincil korumanın sağlanabilmesi üç temel sebebe dayandırılabilir. Bu temel sebepler arasında bir kimsenin: (1) kendi ülkesinde ölüm cezası ya da idama mahkum olması; (2) işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezaya maruz kalması ve (3) uluslararası ya da ülke içindeki bir silahlı çatışmadan kaynaklanan tehditlere maruz kalması yer almaktadır. Bu statü, AB ülkeleri içerisinde bir direktif vasıtasıyla oluşturulmuştur.

¹³ UNHCR, Refugee Status Determination Identifying Who is a Refugee Self-study Module 2, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, sayfa 11. (Mülteci Statüsü Belirleme, Mülteci Kimdir Kendi Kendine Çalışma Modülü 2, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi, Cenevre).

Bölüm 1: Kıbrıs Cumhuriyeti'nde ve Kıbrıs'ın Kuzey Kesiminde Sığınma Talebi ile İlgili Hukukî ve Siyasî Çerçeve

Bu bölümde, adanın her iki kesiminde mültecilerle ilgili mevcut olan yasalar ve politikalar incelenecektir. Mülteci Statüsü Belirleme sürecinde AB yasaları önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebepten AB hukukî çerçevesi ve diğer hukukî çerçeveler ayrı ayrı ele alınacaktır. Siyasî çerçeve altında da, mültecilere karşı mevcut sosyal ve siyasî yaklaşımlar incelenecektir.

Kıbrıs sorunu, adadaki iki tarafın iltica konusunda farklı hukukî sistemler benimsemesine sebep olmuştur. KC kontrolü altındaki bölgelerde, iltica prosedürlerinin belirlenmesinde AB hukuku önemli bir rol oynamaktadır. Diğer taraftan, adanın kuzeyinde AB müktesebatının askıya alınmış olması, bir iltica yasasının olmamasının en temel sebeplerindendir.

HUKUKÎ ÇERÇEVE

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE HUKUKÎ ÇERÇEVE

AB HUKUKÎ ÇERÇEVESİ

1997 senesinde Amsterdam Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Avrupa Birliği, üzerinde mutabakata varılmış asgari standartlara dayalı ortak bir iltica sisteminin oluşturulması için bir proje geliştirmiştir. Bir Avrupa Ortak İltica Sistemi'nin geliştirilmesi, ortak standartları ve operasyonel stratejileri ortaya koyan bağlayıcı hukukî araçların da hazırlanmasını gerektirmiştir. Avrupa Ortak İltica Sistemi'nin oluşturulması amacıyla Avrupa Birliği bir dizi hukukî araç hazırlamış ve KC bunları iç hukukuna almıştır. Raporun ilgili bölümlerinde bu araçların üzerinde detaylı olarak durulacaktır. Bu hukukî araçlar şunlardır:

- Avrupa Göç ve İltica Paktı
- AB direktifleri / Topluluk Hukuku ile uyum
- AB iltica prosedürleri direktifi
- AB üye devletlerinin göçmenleri ve sığınmacıları 18 aya kadar alıkoyabileceğini belirten AB geri dönüş direktifi
- Avrupa Ortak İltica Sistemi

GENEL HUKUKÎ ÇERÇEVE

KC'deki hukukî çerçeve, uluslararası ve Avrupa sözleşme ve protokolleri ile şekillenmektedir. 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol, İşkence, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muameleye karşı BM Sözleşmesi, BM Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, temel hukukî yapıyı oluşturmaktadır. Birkaç kez değişikliğe uğrayan 2000 tarihli Mülteciler Yasası, KC içerisinde mülteciler ve sığınmacılar için yeni bir çerçeve çizmiştir. Bu yasa 2000 yılında parlamentodan geçmiş ve daha sonra sırasıyla 2002, 2004, 2005, 2007 ve 2009 yıllarında değişikliğe uğramış ve AB iltica alanıyla uyumlu hale gelmek amacıyla AB Direktifleri iç hukuka aktarılmıştır.

BMMYK, 1998 ve 2002 yılları arasında Kıbrıs'ta Mülteci Statüsü Belirleme işlemlerinden sorumlu makam olmuştur. BMMYK bu yıllarda aynı zamanda KC'ye bir iltica sistemi ile ulusal mevzuat hazırlanması için destek vermiştir. Ocak 2002'den itibaren KC, Mülteci Statüsü Belirleme işlemlerini kendisi gerçekleştirmeye başlamıştır. BMMYK, yetkililerin ve mültecilerle çalışan makamların eğitilmesi ve çalışmalarının denetlenmesinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

KIBRIS'IN KUZAY KESİMİNDEKİ HUKUKÎ ÇERÇEVE

AB HUKUKÎ ÇERÇEVESİ

2004 yılından beri adanın tamamı AB'nin parçası olarak değerlendirilse de, Kıbrıs Cumhuriyeti tam üye olarak AB'ye girdiği zaman, AB müktesebatının uygulanması, Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Katılım Antlaşmasına ek 10. Protokol uyarınca adada birleşme sağlanıncaya kadar adanın kuzey kesiminde askıya alınmıştır. Ancak bununla birlikte, 2004 yılında gerçekleştirilen referandumun ardından Kıbrıs Türk yönetimi AB müktesebatını kabul etmeye karar vermiştir. 2009 - 2011 arasında 12 başlık altındaki ilgili yasalara uyum sağlamak amacıyla Avrupa Komisyonu ile istişareler gerçekleştirilmektedir. Ancak bu başlıklar mülteciler ya da mültecileri ilgilendiren insan hakları konularıyla alakalı değildir.

GENEL HUKUKÎ ÇERÇEVE

1951 Mülteci Sözleşmesi, İşkence, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muameleye karşı BM Sözleşmesi, BM Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kıbrıs'ın kuzey kesiminde de iç hukukun bir parçasıdır. Bununla birlikte, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan zaman sınırlaması ile coğrafi sınırlamayı kaldıran 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin 1967 tarihli Protokolü Kıbrıs Türk makamları tarafından onaylanmamıştır. Diğer taraftan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin Kıbrıs'ın kuzey kesiminde sınır ötesi bir sorumluluğu bulunduğu ve bu sebepten dolayı da Türkiye'nin buradaki insan hakları ihlallerinden sorumlu olduğu yönünde bir karar vermiştir.¹⁴ Mültecilerin insan haklarının yukarıda belirtilmiş olan uluslararası antlaşmalar uyarınca korunması gerektiği gerçeğine rağmen, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde herhangi bir mülteci yasası bulunmamaktadır. Öte yandan, tüm bu antlaşmaların iç hukukun bir parçası olmasına rağmen adadaki çözümsüz siyasî sorun sebebiyle uluslararası insan hakları makamları Kıbrıs Türk yönetimini denetlememektedir.

SİYASÎ ÇERÇEVE

Siğınma talebi ve mültecilere yaklaşımın genel siyasî çerçevesini en belirgin şekilde etkileyen unsur Kıbrıs sorunudur. Kıbrıs sorunu, siğınmacıları en az üç şekilde doğrudan etkilemektedir:

İlki, Kıbrıs meselesinin coğrafi boyutunun doğurduğu algıdaki ve pratikteki güvenlik sonuçlarıyla ilintilidir. Bu durum, siğınmacıların Yeşil Hattı kullanarak kuzeyden güneye geçmeleri ve siğınma talebinde bulunmalarını işaret etmektedir.

İkincisi, siyasetçilerin ve politika yapımcılarının konuyu siğınmacıların insan hakları meselelerinden ya da uluslararası en iyi uygulamalarla aynı doğrultuda politikalar geliştirmeleri gereğinden başka yöne çekerek, Kıbrıs sorununun mağdurları olarak Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin ihtiyaçlarına getirmesidir.

Üçüncüsü ise, halkın mültecilere ve siğınmacılara karşı hiçbir şekilde empati göstermemesi meselesidir.

SİYASÎ ÇERÇEVEDE DEMOGRAFİK UNSURLARIN ROLÜ

Demografik unsurlar Kıbrıs'ta çok önemli bir rol oynamaktadır ve – Mete Hatay'ın bir çok yazısında açık bir şekilde ifade ettiği üzere¹⁵ - Kıbrıs rakamlar konusunda takıntılı bir ülkedir. Kıbrıs Rum toplumu, Kıbrıs Türk toplumu karşısındaki sayısal üstünlüğüne oldukça bel bağlamaktadır.¹⁶ Basitçe ifade etmek gerekirse, bu durumun sebebinin Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklerden sayıca

¹⁴ Loizidou - Türkiye davası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 15318/1989. [http://www.cyprus.gov.cy/moi/PIO/PIO.nsf/o/CF3E836B-C3F3336EC2256DC300799C23/\\$file/European%20Court%20of%20Human%20Rights.pdf?OpenElement](http://www.cyprus.gov.cy/moi/PIO/PIO.nsf/o/CF3E836B-C3F3336EC2256DC300799C23/$file/European%20Court%20of%20Human%20Rights.pdf?OpenElement), 24 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

¹⁵ Mete Hatay, *Beyond Numbers: An Inquiry into the Political Integration of the Turkish 'Settlers' in Northern Cyprus*, PRIO Report 4, Oslo/Nicosia: 2005. Mete Hatay, 'Settlers, Soldiers, Students, and "Slaves": The Complex Composition of the Turkish Immigrants in Cyprus', konferans sunumu, Conference on Cyprus Three Years after EU Accession: A Member State with a Divided Legal System, European Academy, Berlin, 25-26 Mayıs 2007.

¹⁶ Buna karşılık Kıbrıs Türk toplumu da, ölçümün amacına bağlı olarak kendi yerel nüfusunu daha az ya da daha fazla göstermektedir.

fazla olmasının, Kıbrıs Rum siyasî liderliği altında pek çoklarının vurguladığı ve çoğunlukçu bir demokratik sistemin Kıbrıs meselesinin çözümü için en adil ve uygun çözüm olduğu yönündeki tutumun meşruiyetini güçlendirdiğini söyleyebiliriz.¹⁷ Bu görüşün geçerliliği, açıkça iki toplum arasındaki yüzde 70:30, 75:25 ya da 80:20 şeklinde olan (rakamlar kimin saydığına bağlı olarak farklılık göstermektedir) nüfus oranlarının devam ettirilmesine bağlıdır. Bu yüzden, bir açıdan bakıldığında, KC'ye kalıcı olarak yerleşen göçmenlerin ya da mültecilerin sayısında görülen artışın, Kıbrıs Rum toplumunun demografik üstünlüğünü azaltarak demografik suları 'bulanıklaştıran' bir unsur olarak algılandığını söyleyebiliriz.¹⁸

1975 yılından beri, kayda değer sayıda Türkiyeli göçmen Kıbrıs'ın kuzey kesimine yerleşmiştir. Bu kişilerin sayısı hakkında çok sayıda spekülasyon yapılmış ve gerek Kıbrıslı Rumlar gerekse Kıbrıslı Türkler arasında Türkiye'den gelen 'yerleşimciler' hakkında pek çok olumsuz kalıp yargı, şüphe, korku ve söylence yayılmıştır.¹⁹ 'Yerli' Kıbrıslı Türklerin de Türkiye'den gelen göçmenlere karşı değişik duygular beslediğini söyleyebiliriz. Kıbrıslı Türklerin bazıları Türkiyeli göçmenleri toplumlarının ayrılmaz birer parçası olarak görürken, bazıları ise bu kişilerin adadaki mevcudiyetinden rahatsızlık duymakta ve onları Kıbrıslı Türkler olarak kabul etmekte isteksiz davranmaktadır.²⁰ Kısa bir süre önce halk arasında, Kıbrıs'ın kuzey kesiminin nüfusu ve Türkiyeli göçmenlerin sayısı ile ilgili bir tartışma başlamıştır. Kıbrıs'ın kuzeyinde sol partiler Türkiye'den gelen göç akınına karşı kampanya yürütmüş ve Türkiye makamları da son dönemde Kıbrıs'ın demografik yapısını sorgulamaya başlamıştır. Bu ortamda mülteciler çok az ilgi görmekte ve karşılaştıkları sorunlar göz ardı edilmektedir. Kıbrıs Türk toplumu, yaşanan göç akınından dolayı göçmenlere şüpheyle yaklaşmaktadır. Adanın kuzeyinde 'zaten yeterince Türkiyeli göçmen var, diğerleriyle de başa çıkamayız' şeklinde bir görüş hâkimdir. Bu görüş, pek çok Kıbrıslı Türk yetkili tarafından da paylaşılmaktadır.²¹

MÜLTECİ MESELELERİNİN KIBRIS MESELESİ İÇİNDE YERİNİ ALMASI

Bütün bunlara ek olarak, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumu geçmişten beri (her ne kadar her bireyi kapsamasa da) kendini koruyan bir tavır sergilemektedir. 'Ötekilere' karşı nesillerden beri süregelen uzun soluklu bir şüphe hâkimdir. Kıbrıs sorunu ve bu meselenin yaşanma şekli, iş Kıbrıs'a gelen mülteciler meselesine gelince bu korkunun büyütülmesini ve manipüle edilmesini adeta kolaylaştırmıştır. Bugün Kıbrıs Cumhuriyeti nüfusunun yaklaşık %14'ü Kıbrıslı değildir.²² Kıbrıs'ın kuzey kesiminde gerçekleştirilen son nüfus sayımına göre fiili nüfusun %33.33'ü Kıbrıs vatandaşı değildir²³ ancak bu rakamlar pek çok siyasetçi tarafından tartışılmaktadır.²⁴ Adanın her iki tarafında da yabancılara aşırı milliyetçi bir bakış açısıyla ve şüpheyle yaklaşmaktadır (bununla birlikte, yabancı 'tehdidinin' seviyesi, söz konusu yabancıların rengi, etnik kökeni ve sınıfına bağlı olarak değişmektedir). Düşük ücretle çalışan göçmenler ve mülteciler de yabancılara karşı duyulan şüpheden nasibini almaktadır.²⁵

17 Christalla Yakinthou, *Political Settlements in Divided Societies: Consociationalism and Cyprus*, Palgrave Macmillan, London, 2009, 3. ve 5. Bölüm.

18 Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıslı olmayanlarla ilgili 2008 rakamları: yabancı işgücü – 96, 324; mülteci ve sığınmacıların sayısı – 9, 479; Kıbrıs'taki düzensiz (yasadışı) göçmenlerle ilgili ilımlı bir tahmin – 5,000. Toplam: 110, 803. Kaynak: Cetta Mainwaring, 'On the Edge'. Sırasıyla alıntı yapılan kaynaklar: (1) Cyprus Statistical Service, Labour Statistics 2008, Series II, Report No. 27, 2010. (2) UNHCR, *Statistical Yearbook 2008*. <http://www.unhcr.org/4bcc5bb79.html>, 24 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır. (3) Nikos Trimiklioniotis ve Corina Demetriou, *Active Civic Participation of Immigrants in Cyprus*, 2004.

19 Hatay, 2005.

20 Hatay, 2005.

21 Çeşitli kamu görevlileriyle yapılan görüşmelerde yazarlara iletilen ve Mülteci Hakları Derneği'ne aktarılan bilgiler.

22 2009 Cyprus Statistical Service (Kıbrıs İstatistik Hizmetleri) rakamları.

23 KKTC Genel Nüfus ve Konut Sayımı. Şu adresten ulaşılabilir: <http://nufussayimi.devplan.org/Census%202006.pdf>, 10 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

24 Yeni Kıbrıs Partisi, *New Cyprus Party's (YKP) Evaluation and Demands Regarding the Population Situation in Northern Cyprus*, Şubat 2008, s. 2. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.ykp.org.cy/YKP%20evaluation%20and%20demands%20regarding%20the%20population%20situation%20in%20northern%20Cyprus.pdf>

25 Bkz. 'Far right poses a bigger threat to society than immigrants', *Cyprus Mail*, 29 Aralık, 2009. Şu makale altındaki yorumlar: Stefanos Evripidou, 'Man cuts himself in benefit protest', *Cyprus Mail*, 2 Temmuz, 2010. 'EU racism body gathers information for new report on Cyprus', *Cyprus Mail*, 25 Eylül 2010. George Psyllides, 'Nigerian beaten by racist mob', *Cyprus Mail*, 22 Temmuz 2010.

Kıbrıs meselesinin coğrafi yapısı, göç biçimlerini ve sığınma talebinde bulunan mültecilerin nasıl algılandığı ve nasıl bir muameleye maruz kaldığını doğrudan ilgilendirmektedir. Sığınmacıların bir kısmının, Kıbrıs'ın kuzey ve güney kesimlerini ayıran ateşkes çizgisi olan Birleşmiş Milletler denetimindeki 'Yeşil Hat' üzerinden KC kontrolü altındaki bölgelere giriş yapması nedeniyle, Kıbrıs sorunu sığınmacılar meselesini doğrudan ilgilendirmektedir. Yeşil Hat, güneyde Kıbrıs Rum ordusu tarafından, kuzeyde Kıbrıs Türk ordusu tarafından ve bu ikisi arasında da Birleşmiş Milletler tarafından korunan 180 km uzunluğunda bir ateşkes hattıdır. Yeşil Hat, Kıbrıs Rum hükümetinin yasadışı göçle ilgili söyleminin de temel odak noktasını teşkil etmektedir.

Mainwaring ayrıca şöyle demektedir:

Kıbrıs'a gelen göçmenlerin bir kısmının Kıbrıs'ın kuzeyinden geçerek Yeşil Hat üzerinden giriş yapan düzensiz (yasadışı) göçmenlerden oluşması Kıbrıs sorunu söylemi içerisinde siyasallaştırılmıştır. [KC] hükümet yetkilileri, kuzeydeki [Kıbrıslı Türk] makamları, düzensiz (yasadışı) göçmenleri Yeşil Hattı geçmeye teşvik ederek ve hatta bu geçişi kolaylaştırarak Kıbrıs'ın demografik dokusunu bozmaya çalışmakla suçlanmaktadır.²⁶

Mainwaring ayrıca KC hükümeti tarafından "Kıbrıs'ın demografik yapısını değiştiren ve sosyal ve ekonomik 'karışıklık' yaratan kimseler olarak görülen 'yasadışı göçmenlerin' ve hatta sığınmacıların sayısına vurgu yapıldığını" belirtiyor.²⁷ Yapılan tahminler, Kıbrıs'ta sığınma talebinde bulunanların yaklaşık %70'inin ülkeye Kıbrıs'ın kuzey kesiminden giriş yaptığını gösteriyor.²⁸ Ölçülmesi oldukça zor olan bu rakam, büyük oranda siyasî motivasyonlara dayalı olarak %60 ile %98 oranları arasında değişebilmektedir.

Bu sınır / sınır olmayan hat, KC hükümetine hem AB vatandaşlarının ada içerisinde serbest dolaşımının kolaylaştırılması, hem de Yeşil Hattın yasadışı göçmenlere karşı korunması sorumluluğunu yüklemektedir (Kıbrıs'ın Katılım Antlaşmasına ek 10. Protokol). KC hükümetinin bu hatla ilgili siyasi endişeleri vardır: Hükümet adadaki bölünmüşlüğü kalıcılığına meşruiyet kazandırmaktan korktuğu için, bu çizgiye de herhangi bir sınır meşruiyeti kazandırmak istememekte; bu hattın daimi hale gelmesini arzu etmemektedir. Kıbrıs Rum hükümeti aynı zamanda kuzeyden güneye geçen mülteci ve sığınmacıların sayısı ile ilgili tahminleri de abartma eğilimine gidebildiği gibi, gerek Türkiye'yi gerekse Kıbrıs Türk yönetimini bu hattı düzgün bir şekilde koruyamamakla da suçlanmaktadır.²⁹ Bazı Kıbrıs Rum hükümet yetkililerinin yanı sıra, Avrupa Parlamentosundaki bir Kıbrıslı Rum milletvekili de 'yasadışı giriş yapanların' %98'inin 'adayı bölen hattın geçerek' geldiğini savunmuştur.³⁰ Bu söylem zaman zaman, Türkiye'nin güneyi yasadışı göçmenlerle doldurmak ve Kıbrıs Rum toplumunun demografik yapısını değiştirmek için güneye doğru bir göç akınına izin verdiğini söyleyecek kadar ileri gidebilmektedir. Bu yorum, Kıbrıs Rum hükümetinin dikkatleri tekardan adadaki bölünmüşlüğe ve Türkiye'nin mevcudiyetine çekebilmesini ve bu zorlukların ortadan kaldırılmasının adadaki anlaşmazlığa bir çözüm bulunmasına bağlı olduğunu savunmasını sağladığı için siyasî olarak da oldukça fayda sağlamaktadır. Gösterilen çabaların büyük kısmı, uluslararası dikkatlerin sığınmacıların kuzeyden geçerek geldiği gerçeğine çekilmesi içindir.

KIBRIS TÜRK YÖNETİMİNİN YAKLAŞIMI

Kıbrıs Türk liman yetkilileri, Kıbrıs Türk yönetiminin mültecilerin güneye geçmesine izin verdiği yönündeki eleştirileri engellemek amacıyla, kuzeye gelen ve yasadışı olarak güneye geçeceklerinden şüphelenilen yolculara giriş izni vermemeye başlamıştır. Mülteci Hakları Derneği'ne pek çok kez Filistin menşeli Iraklı mülteciler tarafından, bu kişilere özellikle bu sebepten dolayı giriş izni

²⁶ Cetta Mainwaring, s. 7.

²⁷ A.g.e, s. 22.

²⁸ Bu rakam göçmenler ve hükümetle yakın olarak çalışan iki insan hakları STK'sı temsilcisi tarafından belirtilmiştir. Kaynaklar gizli tutulmaktadır.

²⁹ Konuyla ilgili olarak Cetta Mainwaring'in yaptığı mülakatlara bakınız, bkz. 'On the Edge', s. 6, ve KC resmi dokümanı, *Towards a Unified Cyprus*, alıntı yapan Mainwaring s. 6.

³⁰ Cetta Mainwaring, a.g.e, s.12.

verilmediği yönünde bilgi gelmiştir. Diğer taraftan, Yeşil Hattı “yasadışı” yollardan geçmeye çalışırken yakalanan bazı mülteciler yargılanarak hapis cezasına mahkûm edilmiş ve daha sonra Kıbrıs Türk makamları tarafından sınır dışı edilmiştir. Son dönemde ise, KC kontrolü altındaki bölgelerde ikamet etmekte olan bir mülteci, Mülteci Hakları Derneği’ne Kıbrıs Türk yönetiminin hapis cezası bittikten sonra kendisini zorla güneye gönderdiğini bildirmiştir.³¹

MÜLTECİ VE SİĞİNMACILARA KARŞI HALKIN YAKLAŞIMI

Adanın her iki kesiminde de Kıbrıs sorunu ile ilintilendirilen siyasî sorunlar için hemen ‘öteki’ taraf suçlanmaktadır. Kıbrıs’ta geçmişte yaşanan trajik olaylar ve siyasî gündemin her iki toplumun da geçmişte maruz kaldığı şiddet üzerinden şekillendirilmesi, toplumdaki bireylerin sadece kendilerini insan hakları meselelerinin ‘gerçek’ mağdurları olarak görmesine sebep olmuştur.

Aslında, 1963 ve 1974 yılları arasında yerinden olan Kıbrıslılar için kullanılan hukukî terim ‘Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler’ (Internally Displaced Persons - IDPs) olmakla birlikte, ülke içinde yerinden olan Kıbrıslı Rumlar için güneyde ‘mülteci’ terimi kullanılmaktadır. 1974 olaylarının etkisi ile ilgili Kıbrıs Rum söyleminde ‘mülteci’ teriminin sahiplenilmesi oldukça önem taşımakta ve süregelen mağduriyet algısıyla da derinden ilişkilendirilmektedir. Mülteci kelimesi aynı zamanda adadaki anlaşmazlığın çözümü ile de bağlantılı görülmektedir. Uçlardaki Kıbrıs Rum söylemine göre, Kıbrıs sorunu ancak bütün mülteciler evlerine geri döndükleri zaman çözülecektir. Kıbrıslı Rumları Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler olarak kabul etmek yönünde bir isteksizlikten söz edebiliriz;³² zira bu, toplumun mağduriyetinin elinden alınması şeklinde algılanmaktadır.³³ Bu durum, Kıbrıs’tan sığınma talebinde bulunan mülteciler için, çerçevenin hâlihazırda çizildiği anlamına gelmektedir: Bu kişiler Kıbrıs sorununun dar bakış açısından değerlendirilmektedir. Bu sebepten mültecilik olgusu da, yeni gelen mültecilerin Kıbrıslı Rum mültecilerle halkın gözünde meşruiyet yarışına tutuştuğu bir çerçevede değerlendirilmektedir.

Kıbrıs Türk toplumunun uluslararası izolasyonundan dolayı adanın kuzeyinde, Kıbrıs Türk toplumu üzerine uygulanan ambargoların insan hakları ihlali olduğu düşüncesi hâkimdir. Ambargoların yarattığı zorlukların devam ediyor olması da, ‘ötekilerin’ insan haklarına saygı gösterilmemesine mazeret olarak kullanılmaktadır.

Bu durum genellikle empati eksikliği şeklinde dile getirilmektedir. Adanın her iki tarafında da mağduriyet, acı çekme ve insan haklarının korunması ve ihlali ile ilgili meselelerde, bir taraf kazanıyorsa diğer tarafın mutlaka kaybetmesi gerektiği gibi bir zihniyet hâkimdir. Siyasetçiler sık sık insan hakları ihlallerinin birincil mağdurunun kendi toplumları olduğu yönünde halka açıklamalarda bulunmakta ve bu ihlallerin sorumlusu olarak da ‘öteki’ tarafı göstermektedir. Her iki toplum da insan haklarını dışarıdan bir güç tarafından ‘ellerinden alınan’ bir şey olarak yorumladığı için, bu hakların sonunda yine üçüncü bir taraf eliyle geri verilmesi gerekmektedir (Kıbrıslı Türkler için uygulanan ambargoların ve izolasyonun kaldırılması ve Kıbrıslı Rumlar için de kaybedilen toprakların geri verilmesi ve insanların evlerine dönebilmesi³⁴). Bütün bunlar, her iki toplumda da insan hakları kültürünün aslında toplumların içinde geliştirilebileceği, toplumların haklarla etkileşim içerisinde olduğu ve bu hakların sadece üçüncü taraflarca verilip geri alınmadığı yönünde çok az bilinç olduğu anlamına gelmektedir. Kıbrıs’taki sorunun yaşanma biçimi ve bu anlaşmazlığa bir

31 Tanığın korunması amacıyla bu kişinin ismi saklı tutulmuştur.

32 2004 yılında BMGS’nin Kıbrıs Başmüzakerecisi Alvaro de Soto katıldığı bir basın toplantısında açıkça Kıbrıslı Rum mültecilerin aslında ülkesinde yerinden olmuş kişiler oldukları şeklinde bir beyanda bulunmuş ve kendisini Kıbrıslı Rumların çektikleri acıları önemsiz göstermekle suçlayan toplumsal bir histeriyle karşılanmıştır.

33 Bkz. Christalla Yakinthou, *Political Settlements in Divided Societies*, 2009.

34 Adada Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında yerinden olmuş kişilerin sayısı ve malvarlığı oranları iki tarafın yetkililerinin verdiği rakamlara göre değişiklik gösterse de, gerek Kıbrıslı Rumların gerekse Kıbrıslı Türklerin malvarlığı haklarının ellerinden alındığı konusunda hiçbir anlaşmazlık bulunmamaktadır. Kıbrıslı Rumlar, Yeşil Hattın kuzeyindeki Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin sahip olduğu malvarlığı oranlarının kabaca %80’e %20 olduğunu iddia ederken, Kıbrıslı Türkler bu oranın %60’a %40 olduğunu öne sürmektedir. Diğer taraftan, Kıbrıslı Türkler Yeşil Hattın güneyindeki Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin sahip olduğu malvarlığı oranlarının yaklaşık %80’e %20 olduğunu iddia ederken, Kıbrıslı Rumlar bu oranın daha çok %85’e %15 civarında olduğunu öne sürmektedir. Kıbrıs’taki malvarlığı konusunda ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bölüm 1, Ayla Gürel & Kudret Özersay, *The Politics of Property in Cyprus*, International Peace Research Institute, Oslo, 2006.

türlü çözüm bulunamamış olması da her iki toplumun başkalarının çektiği acılarla empati kurabilme yetisini zedelemiştir.³⁵ Bu da, halkın daha fazla entegrasyonu teşvik eden iltica prosedürlerinin oluşturulmasına genellikle az destek vermesine sebep olmaktadır.

Kıbrıs'ta Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum kesimleri arasında güvenlik ve diğer konularla ilgili yaşanan anlaşmazlıklar, her iki toplumda da mültecilerin insan haklarına verilen önemin azalmasına sebep olmuştur. Bu konunun ele alındığı alanlarda "mülteci sorunu" yasadışı kaçakçılık odağında genellikle sadece insan kaçakçılığı ile ilgili bir sorun gibi gösterilmekte; mültecilerin temel insan haklarının korunması ihtiyacı üzerindeyse hiç durulmamaktadır. Adanın her iki kesiminde de insan hakları ihlallerinin tek gerçek mağdurunun kendi tarafı olduğu yönünde bir anlayış gelişmiştir. Bu nedenle, her iki toplumdaki sığınmacılar ve hakları ihlal edilmekte olan diğer kimseler için uluslararası insan hakları standartlarının uygulanmasına gereken önemi göstermeyen bir siyasî ortam oluşmuştur.

35 Bkz. Christalla Yakinthou, *The (non)debate Around Dealing with the Past in Cyprus: Prosecutions, Amnesties, Commissions*, Oslo Peace Research Institute, Cyprus Centre Annual Conference, Nicosia, Haziran 2009.

Bölüm 2: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve Kıbrıs Türk Yönetiminin Sığınma Talebinde Bulunan Mültecilere Yaklaşımı

Bu bölümde, adanın her iki kesimindeki iltica sistemleri ve bu sistemlerin eksiklikleri incelenecektir. İltica sistemleri içerisinde başvuru ve başvuru sonrası süreçleri açık bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla, sığınma talebinin incelenmesi süreci, hukukî yardım mekanizmaları ve STK'ların ve BMMYK'nın rolü konuları da ele alınacaktır.

KIBRIS'TAKİ SIĞINMACILAR NEREDEN GELİYOR?

BMMYK, Kıbrıs Cumhuriyeti'de sığınma talebinde bulunan kişilerin geldiği yaklaşık kırk farklı ülke belirlemiştir. Son dönemde sığınmacılar ağırlıklı olarak İran, Irak, Filistin'den gelenler, Türkiye ve Suriye'den gelen Kürtler, Gürcistan, Pakistan, Ukrayna ve giderek artan bir şekilde de Batı Afrika ülkelerinden gelenlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte Kıbrıs adasındaki sığınmacıların neredeyse %95'i işgal altındaki Filistin topraklarından ve Irak'tan gelmektedir.

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

KC kontrolü altındaki bölgelerde, göçmen gruplarında ve göç biçimlerinde çatışmalara bağlı görülen değişiklikler de dâhil, sığınma taleplerini yönlendiren bir dizi etmen bulunmaktadır. Yakın geçmişte yaşanan Körfez Savaşları, Amerika'nın Irak'ı işgali, Filistin'deki kargaşa ve Balkanlar'da yaşanan şiddet gibi sebepler burada sığınma talebinde bulunan kişi profiline de değişmesine yol açmıştır. Sığınma talepleri genel bir eğilim olarak 2003 ve 2005 yılları arasında kayda değer bir biçimde artmış, 2005 yılından sonra ise azalma göstermiştir. 2002-2005 yıllarını kapsayan dönemde sığınma başvuruları Avrupa'da yaklaşık %20'lik bir düşüş yaşarken, KC kontrolü altındaki bölgelerde %300 ila %500 oranında bir artış görülmüştür.

Bu yüksek artış kısmen uluslararası nedenlerden kaynaklanmaktadır. Ancak kısmen de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin göçmenlik sistemindeki değişikliğin bir sonucu olarak son beş yılda sığınmacıların sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu süre içerisinde, KC'deki sığınmacıların yarısı Bangladeş ve Pakistan kökenli kişiler olmuştur. Bu başvuru sahiplerinin büyük çoğunluğu, yasal öğrenci vizesiyle gelen öğrencilerdir ve bu kişilerin sığınma talebinde bulunmasının sebebi öğrenci vizesi sahiplerinin çalışmasına izin verilmemesi olmuştur. KC kontrolü altındaki bölgelerde öğrenci vizesi sahipleri çalışma hakkına sahip değilken sığınma başvurusunda bulunan kişiler başvuru yaptıktan altı ay sonra bir işte çalışabilmektedir. Bangladeş ve Pakistan'dan gelen başvuruların sayısı 2002 yılında sırasıyla 0 ve 71 kişiye, bu rakam 2003 senesinde 2,077 ve 480'e yükselmiştir. KC hükümeti tarafından atılan olumlu bir adımla öğrenci vizeleriyle ilgili yasalar değiştirilerek öğrencilerin yarı zamanlı çalışmasına izin verilmiş, böylece yasadaki bu boşluk doldurulmuştur. Başvurulara tepki niteliğinde, diğer başvuru sahiplerine de bir mesaj vermek amacıyla eş zamanlı olarak atılan ve çok da olumlu olmayan başka bir adımla, göçmenlik makamları sığınma başvurusunda bulunmuş bir dizi öğrenciyi başvurularının reddedilmesinin ardından sınır dışı etmiştir.

Bunun ve bunun gibi başka etmenlerin bir sonucu olarak sığınma başvuruları azalma eğilimi göstermeye devam etmektedir. Bu eğilim, 2009 yılında sığınma başvurularının bir kez daha kayda değer bir biçimde düşmesiyle daha da pekişmiştir.³⁶

KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE

Kuzeyde BMMYK'ya yapılan sığınma başvurularının büyük çoğunluğu Filistin kökenli Iraklı mülteciler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Afganistan, Bangladeş, Kamerun, İran, Filistin ve Türkmenistan vatandaşları tarafından yapılan başvurular da bulunmaktadır. Çok sayıda Filistin kökenli Iraklı da kuzeyde buldukları dönemde BMMYK'ya sığınma başvurusunda bulunmuş, daha sonra güneye geçmiştir. Filistin'den gelen başvuru sahipleri Kıbrıs'ın kuzeyine okumak için gelen ve Filistin'de yaşanan gelişmelerden dolayı evlerine geri dönememiş olan kişilerdir.

BAŞVURU VE BAŞVURU SONRASI SÜREÇLERDE KARŞILAŞILANLAR

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

Kıbrıs adası son dönemde mülteci kabul etmeye başlayan bir ülke olması sebebiyle genellikle başlangıçta yaşanan bütün normal zorluklarla karşılaşmıştır. Buna ek olarak Kıbrıs sorunu da durumu daha karmaşık bir hale getirmektedir. İltica başvuru sürecinin kurulduğu ilk yıllarda oldukça problemlerle bir dizi uygulama gerçekleştirilmiştir. Ancak zaman geçtikçe ve AB iltica prosedürlerinin benimsenmesiyle birlikte yapılan bir dizi yanlış uygulama değiştirilmiştir. Sığınmacılara ilk başlarda gösterilen muameleler arasında: sığınmacıların derhal tutuklanması ve alıkonulması; sığınmacıların, başvurularını alan polis memurları tarafından tehdit edilmesi ve sığınmacıların ya sığınma başvurusunda bulunma imkânı bulamadan ya da sığınma başvurusunda bulduktan sonra geri gönderilmeleri gibi uygulamalar yer almaktaydı. O dönemdeki ruh hali belki de bir KC hükümet yetkilisinin AB standartları ve beklentileri ile ilgili konuşurken sarf ettiği şu sözlerden anlaşılabilir: 'AB'ye girmeden önceki yaklaşımımız 'hepsini gemiye doldurup geri göndermek!' şeklindeydi'.³⁷

Süreç geliştikçe ve prosedürler uygulanmaya ve güçlendirilmeye başladıkça yukarıda belirtilen ihlallerin sıklığı da azalmıştır. Ancak yine de ihlaller devam etmektedir.

Son dönemde, KC'de iki önemli gelişme kaydedilmiştir. Bu gelişmelerden ilki "Further Developing Quality" (FDQ) (Kalitenin Artırılması) Projesi'dir. İkinci gelişme ise 2010-2012 Kıbrıs Ulusal Eylem Planı'dır.

FDQ, Avrupa Mülteci Fonu (ERF) tarafından finanse edilen ve iltica prosedürlerinin ve karar alma süreçlerinin kalitesini artırmayı hedefleyen Nisan 2010'dan Eylül 2011'a kadar sürecek olan 18 aylık bir projedir. Projenin tohumları 2003 senesinde, İngiliz hükümetinin BMMYK personeline İçişleri Bakanlığına girerek tek aşamalı karar alma mekanizmasını denetleme yetkisi vermesiyle İngiltere'de atılmıştır.³⁸ 2008 yılında bu tarz projelerin genişletilerek sekiz Orta ve Doğu Avrupa Devletine³⁹ yayılması için ERF finansmanı sağlanmıştır. Bu girişim ASQAEM (İltica Sistemleri Kalite Güvencesi ve Değerlendirme Mekanizması) olarak bilinmektedir. FDQ, ASQAEM'in ikinci evresidir ve artık bu ülkeler arasında Kıbrıs, Yunanistan, İtalya ve Portekiz de katılmıştır. Proje, iltica prosedürleri ve karar alma süreçlerinde AB müktesebatı ile uyum çerçevesinde tutarlı bir yaklaşımın sağlanması yönünde ilerleme kaydetmektedir. Aynı zamanda yetkili personelin işlerini daha etkin bir biçimde yerine getirebilmeleri için de destek sağlamaktadır. Proje ayrıca, karar alma sürecinde standartlara uyumun sağlanması için çalışmaya devam edebilecek bir iç Kalite Güvencesi ekibinin oluşturulmasına da yardımcı olacaktır. KC hükümetinin bu projeye katılma kararı, hükümetin iltica prosedürlerini iyileştirme arzusunun yanı sıra AB standartlarına uygun, daha tutarlı ve sürdürülebilir bir program geliştirme yönündeki taahhüdüne de işaret etmektedir.

Kıbrıs Ulusal Eylem Planı, Ekim 2010 tarihinde, Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından, KC kontrolü altındaki bölgelerde yasal olarak ikamet eden göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak amacıyla başlatılmıştır. Plan sekiz öncelik alanından oluşmakta ve mülteciler ve sığınmacıları kapsamaktadır. Kıbrıs Ulusal Eylem Planı, ilgili Avrupa direktiflerine, göçmenlerin entegrasyonuna

37 Cetta Mainwaring, a.g.e., s. 22.

38 Bu evreyle ilgili raporlara Birleşik Krallık Sınır Kurumunun sayfasından ulaşılabilir: <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/aboutus/reports/unhcrreports/>

39 Avusturya, Bulgaristan, Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya.

yönelik on bir Ortak Temel İlkeye, Ortak Entegrasyon Programı'na, Stockholm Programı'na ve Göç ve İltica Paketi'ne dayanmaktadır. Planın temel odak noktası entegrasyondur.

KIBRIS'IN KUZAY KESİMİNDE

Kıbrıs Türk yönetimi mültecilere karşı hiçbir zaman özellikle olumlu bir yaklaşım içerisinde olmamıştır. 2009 yılında hükümetin değişmesiyle birlikte Kıbrıs'ın kuzeyi 'yasadışı' giriş yapan ya da 'yasadışı' olarak güneye geçme teşebbüsünde bulunan mültecilerle ilgili olan ve *geri göndermeme* ilkesine (*non-refoulement*) giderek daha az saygı göstermeye başlamıştır. Aslında Kıbrıs Türk yönetimi, mültecileri yerel nüfusa yönelik büyük bir tehlike olarak algılamakta ve insan haklarına saygılı bir mülteci politikası izlenmesinin ülkeye gelen mülteci akınında gözle görülür bir artış yaratacağına inanmaktadır.

Mültecilerin insan haklarına saygı gösterilmesine yönelik çalışan Uluslararası İnsan Hakları gözetim ve denetim mekanizmalarının dışında kalmış olmanın da ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Kıbrıs Türk yönetimi, hiçbir zaman uluslararası makamlar tarafından doğrudan denetlenmemiştir. Ayrıca mültecilerin insan hakları ile ilgili yetkililer üzerinde son derece sınırlı bir baskı bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) gibi uluslararası STK'lar yıllık raporlarında Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki insan hakları ihlallerine yer vermemektedir. Bu da, Kıbrıs'ın kuzeyindeki mültecilerin insan haklarının nasıl göz ardı edildiğinin bir başka örneğidir.

Aslında Kıbrıs Türk yönetimi sahip olduğu *fiili* statüyü insan haklarının tam olarak uygulanmaması için bir mazeret olarak kullanmaktadır. Kıbrıs Türk yönetimi, Mülteci Hakları Derneği'nin çabalarına "biz uluslararası toplum tarafından tanınmazken, bizden mültecilerin insan haklarını korumamızı nasıl bekleyebilirler?"⁴⁰ diyerek yanıt vermiştir. Bununla birlikte Kıbrıs Türk yönetiminin verdiği bu tepkiler, kısmen de olsa, uluslararası toplumla doğrudan temasa geçme olanağının olmamasından kaynaklanmaktadır.

SİĞİNMA TALEBİNİN İNCELENMESİ SÜRECİ

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

KC kontrolü altındaki bölgelerde 2000 tarihli Mülteci Yasası uyarınca sağlanan bir dizi koruma yöntemi bulunmaktadır. Mülteci statüsü, ikincil koruma statüsü ve insanî statü en temel koruma yöntemleridir.

Sığınmacı KC'ye ulaştıktan sonra en yakın ilçe göçmenlik bürosuna giderek sığınma talebinde bulunmaktadır. Sığınmacılar burada eş zamanlı olarak geçici ikamet izni için de başvuru yapmakta ve daha sonra tıbbi muayeneye gönderilmektedir. Yasaya göre sığınmacılara anında sosyal yardım hizmetlerine erişim ve başvuru sahibinin acil ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek parası olmaması halinde de anında nakit ödemededen yararlanma hakkı tanınmaktadır. Bununla birlikte uygulamada bu prosedür etkisiz kalmakta ve tutarlı bir şekilde uygulanmamaktadır. Ayrıca hükümet sığınmacıya başvuru süreci boyunca barınma sağlamakla yükümlüdür. Sadece Kofinou'da (Köfünye/ Geçitkale) durumları hassas olan gruplara acil barınma olanağı sağlayan bir adet kabul merkezi bulunmaktadır.

Burada iki aşamalı bir başvuru sistemi söz konusudur. Mülteci statüsü öncelikle Sığınma Hizmetleri (Asylum Services) tarafından, daha sonra da, ikinci aşama olarak Mülteci İnceleme Makamı (Refugee Reviewing Authority) tarafından belirlenmektedir. Eğer başvuru hem birinci hem de ikinci merci tarafından reddedilirse başvuru sahibi Anayasa'ya göre Yüksek Mahkeme'ye temyize gitme hakkına sahiptir.⁴¹ Ancak bu süreçle ilgili bir dizi sorun bulunmaktadır. Bu sorunların en önemlisi, Yüksek Mahkeme'nin davaları esas yönünden değil sadece usul yönünden incelemesidir ve şim-

40 İçişleri Bakanlığı Müsteşarı ile yapılan görüşme, 10 Haziran 2010.

41 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, madde 146.

diye kadar Yüksek Mahkeme'ye giden davaların çok azı kazanılmıştır. İnsan Hakları alanında çalışan bir STK olan KISA, bunun "temelde Yüksek Mahkeme yargıçlarının mülteci hukuku konusunda sınırlı bilgiye sahip olmasına, sığınmacılara karşı beslenen önyargılara ve dosyaların oldukça yüzeysel incelenmesine"⁴² bağlı olduğunu belirtmektedir. Bu süreç esnasında sığınmacıların haklarının korunması hususunda da sorunlar yaşanmaktadır. Sığınmacılar hem birinci hem de ikinci merce başvuru yolunu tükettiğinde ve Yüksek Mahkeme nezdinde dava açtığına, kendilerine sığınmacı yasal statüsü tanınmamakta ve bu sebepten kabul talebinde bulunamamakta ya da sığınmacıların sahip olduğu diğer hiçbir hakkı talep edememektedirler. Böylece, Yüksek Mahkeme düzeyinde karara itiraz etme hakları bulunmakla beraber (idarî yönden ve usul yönünden) karar alınmaya kadar ülkede kalma hakkına sahip değildirlere.⁴³ Dosyaların Yüksek Mahkeme'de bekleme süresi de, özellikle bu süre esnasında gerek çalışma hakkı gerekse sosyal yardım hakkı iptal edildiğinden sorun yaratmaktadır.⁴⁴

KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE

Kuzeyde, Kıbrıs Türk yönetimi sığınma başvurularını kabul etmemektedir. Bununla birlikte, BMMYK'nin yetki alanı Kıbrıs'ın kuzeyini de kapsamakta ve sığınma başvurularını burada kabul etmektedir. Buna rağmen, Kıbrıs'ın kuzey kesiminin tanınmaması durumu, BMMYK'nın bu süreç esnasında Kıbrıs Türk yönetimi ile hiçbir doğrudan temasta bulunmaması anlamına gelmektedir. Yine de BMMYK Mülteci Hakları Derneği ile işbirliği içerisinde çalışarak daha anlamlı bir oyuncu haline gelmeye çalışmaktadır. Mülteci Hakları Derneği sığınma başvurularını kabul etmekte ve daha sonra bu başvuruları incelenmek üzere BMMYK'ya teslim etmektedir. Bu süreç yaklaşık bir yıl sürmektedir.

HUKUKÎ YARDIM

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

Sığınmacılara sağlanan ücretsiz bir hukukî yardım sistemi bulunmamaktadır. KC'de sığınmacılara, sığınma talebinde bulunma sürecinde hükümet tarafından finanse edilen bir hukukî yardım sağlanmamaktadır. Bu da sığınmacıların genellikle iyi temsil edilmediği, hatta bazen hiç temsil edilmediği anlamına gelmektedir. Hukukî yardım eksikliği, Yüksek Mahkeme'ye yapılan itirazlarda, bu sürecin çok pahalı olmasından dolayı, özellikle sorun yaratmaktadır.

Hukukî yardımın olmamasına ek olarak, hukukî uzmanlık ve yetkin hukukî temsilci konusu da sorunludur. Kıbrıs'ta göç hukuku konusunda eğitim almış olan avukat sayısı çok azdır; bu nedenle sığınmacılar sıklıkla mali olarak istismar edilmekte ve iyi bir şekilde temsil edilememektedir.⁴⁵ Avukatların ve hâkimlerin iltica ve mülteci hukuku konusunda eğitilmiş olmamasının bir sonucu olarak bu davalarda Avrupa hukukunu ve uluslararası hukuku yorumlayan kişiler bu alanda yeterli eğitime sahip değildir.

AB iltica direktifi hukukî yardımla ilgili bir takım talimatlar vermektedir. Belki de Kıbrıs gibi ülkelerde bu direktifin uygulanması amacıyla, Avrupa Mülteci Fonu (ERF) altında, mahkemelere yapı-

42 KISA Memo, *Asylum Procedures in Cyprus*, Ocak 2009, pt.B6.

43 Bununla birlikte, bir göçmenlik bürosu memurunun yakalama ya da sınır dışı etme emri çıkartması halinde, sığınmacı bu karara karşı Yüksek Mahkemeye itiraz edebilmektedir. İki ayrı başvuru yapılmaktadır: Birincisi sığınma talebine karşı verilen karara, diğeri ise sınır dışı edilme kararına itirazdır. Yüksek Mahkeme iki başvuruyu birbirine paralel olarak inceler.

44 Uluslararası Af Örgütü'nün 2010 tarihli Kıbrıs raporunda şöyle denilmektedir: Yeni mevzuat uyarınca ve Anayasa'nın 146. Maddesine göre sığınma başvurusunda bulunanlar, birinci aşamadan olumsuz bir karar çıkması halinde Mülteci İnceleme Makamı'na ya da Yüksek Mahkemeye itiraz başvurusunda bulunma hakkına sahiptir. Sığınma talebinde bulunanlar, İnceleme Makamı ya da Yüksek Mahkemenin verdiği olumsuz kararı da temyize götürme hakkına sahiptir. Yüksek Mahkemenin yargı yetkisi, kararın esas yönünden incelenmesini kapsamayıp, sadece yasaya uygunluk yönünden incelenmesi ile sınırlı olduğundan, yasaya getirilen değişikliklerin İltica Prosedürleri Direktifi'nin 39. maddesinde sağlanan mahkeme ya da yargı makamı karşısında etkili başvuru hakkını garanti altına almadığı yönünde endişeler dile getirilmiştir. Yeni yasa, İnceleme Makamı ya da Yüksek Mahkeme önüne çıktıklarında sığınma başvurusu sahiplerine belirli koşullar altında ücretsiz tercüman sağlamaktadır. Yasa ayrıca Çocuk Hakları Komisierliğine de sığınma davası esnasında refakatsiz çocukları temsil etme olanağı getirmektedir. Rapora aşağıdaki adresten ulaşılabilir: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,,CYP,,4c03a833c,o.html>, 3 Ekim 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

45 KISA Memo, pt.B1nt.10.

lan itirazlar için hukukî yardım da dâhil olmak üzere, ücretsiz hukukî yardım sağlayan projeler için imkân bulunmaktadır.

Buna ek olarak, refakatsiz çocukların iltica prosedürlerinde hukukî temsili ile ilgili yasalar da iyileştirilmektedir. KC Başsavcılık makamı, Mülteci Yasası ile Mülteciler Komiserliği personelinin iltica prosedürlerinde çocukları temsil etmesi yönünde Komiserliğe yetki verildiği görüşündedir. Başsavcı yasayı aynen yorumlamış ve Komiserlik tarafından refakatsiz çocuklara vekâlet etmek üzere tutulan fakat Komiserlik personeli olmayan özel avukatların çocukları temsil etmesine izin verilmemiştir. Komiserlik personeli arasında iltica hukuku alanında eğitim almış avukatların bulunmaması nedeniyle bu durum ciddi bir sorun yaratmıştır. BMMYK parlamentoda bu konuyla ilgili 2010 yılının sonlarında gerçekleştirilen tartışmalar esnasında bir dizi politika önerisi sunmuş ve yasanın uygun bir şekilde değiştirilmesini teklif etmiştir. Bu değişiklik teklifi parlamento tarafından olumlu karşılanmıştır.

KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE

Kuzeyde Fasil 155 Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası 64. Maddesi, sanığın bir suç isnadı ya da bilgi uyarınca yargılandığı ya da bir Ağır Ceza Mahkemesinin kararına itiraz edildiği hallerde, davanın ağırlığı, zorluğu ya da diğer koşullar gibi sebeplerden dolayı adaletin sağlanması için ihtiyaç duyulması halinde, mahkemeye sanığı ya da itiraz sahibini savunması için avukat atama yetkisi vermektedir. Bununla birlikte mahkemeler bu yetkiye nadiren başvurmaktadır ve bu yetki şimdiye kadar yasadışı giriş yapma suçuyla yargılanan bir mültecinin davasında hiç kullanılmamıştır. Mülteciler avukat tutmak için gereken parayı nadiren karşılayabildiklerinden çok ender olarak temsil edilmektedirler. Ancak Mülteci Hakları Derneği tarafından mültecilerin insan haklarını savunmak amacıyla yürütülen ve Avrupa Birliği'nin Civil Society in Action II finansman programı tarafından finanse edilen bir proje Kıbrıs Türk toplumunda bu alandaki kapasitenin geliştirilmesi amacıyla kaynak tahsis etmiştir. Mülteci Hakları Derneği'nin bu proje içerisinde üstlendiği en önemli rollerden biri 'yasadışı giriş' yapmakla suçlandıkları davalarda mültecileri Ceza Mahkemesinde temsil etmektir.

'Yasadışı giriş' yapan mülteciler genellikle hapis cezasına çarptırılmaktadır. Bu nedenle yetkililer uluslararası hukuka aykırı bir şekilde bu kişilere karşı sınır dışı etme kararı almaktadır. Hukukî yardım sağlanmaması sebebiyle Mülteci Hakları Derneği, mültecilerin Yüksek İdare Mahkemesine başvurarak karara itiraz edebilmeleri için mültecileri karşılığında bir bedel almadan temsil etmektedir. Ağustos 2009 ve Ekim 2010 tarihleri arasında verilen 6 sınır dışı etme karardan 5'i Mülteci Hakları Derneği'nin avukatlarının temsil ettiği davalarda çıkmıştır. Eylül 2010'da Yüksek İdare Mahkemesinde mültecileri temsil ederek sınır dışı edilmelerini durdurmak amacıyla, Mülteci Hakları Derneği ve BMMYK arasında yeni bir anlaşma yürürlüğe girmiştir.

SAĞLANAN LOJİSTİK VE SOSYAL DESTEKLER – TEORİDEKİ VE UYGULAMADAKİ DURUM

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

2000 tarihli KC Mülteci Yasası uyarınca sığınmacılar, sığınma başvurusunda buldukları tarihi takip eden altı ay boyunca çalışma hakkına sahip değildir. Bu zaman zarfında sığınmacıların sosyal güvenlik desteğine başvurmadan başka bir seçeneği bulunmamaktadır. Sığınmacılar ilk 6 ayın ardından sadece belirli sektörlerde – ağırlıklı olarak çiftçilik ve tarım sektörlerinde - çalışabilmektedir. Bu alanlarda da çok az sayıda boş kadro olduğu için pek çok sığınmacı yasadışı işlerde çalışmakta ya da sosyal güvenlik yardımlarına başvurmakta; bu durum da Kıbrıs Rum halkının tepkisini çekmektedir. Sosyal güvenlik yardımlarından faydalanmada da oldukça sorun yaşanmaktadır. Hükümetin sosyal yardım biriminin ciddi miktarda birikmiş ödemesi olmasından dolayı, bu birim ödemeleri yapmakta son derece yavaş kalmaktadır. Verilen çekler bütün başvuru sahipleri için (gerek sığınmacılar gerekse Kıbrıslılar olsun) genellikle geç gelmektedir. Bu da ekonomik yönden durumu hassas olan gruplar için ciddi geçim sıkıntılarına sebep olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 42. oturumunda, Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili rapor hakkındaki sonuç gözlemlerinde, üçüncü ülkelerden gelen göçmen ve

sığınmacıların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından, özellikle de sosyal güvenlik ve aile birliğini sağlama haklarından yararlanmalarını engelleyen idarî engellerle ilgili endişesini dile getirmiştir.⁴⁶

Lefkoşa ile Larnaka arasında bulunan Kofinou (Köfünye/Geçitkale) Kabul Merkezi (Kofinou Reception Center), Kıbrıs Cumhuriyeti'deki sığınmacılara acil yardım sağlamak amacıyla kullanılan tek kabul merkezidir. Bu merkez, 2005 tarihli Mülteci Yönetmelikleri (Sığınmacılar için Kabul Koşulları) uyarınca faaliyet göstermektedir. Merkezde 18 adet sökülebilir ünite (4 adet idarî oda, 4 adet ortak alan, 2 adet sıhhi ünite, 8 adet oda / uyuma alanı) bulunmaktadır ve merkez yaklaşık 80 kişiyi ağırlama kapasitesine sahiptir. Merkez, İçişleri Bakanlığına bağlı çalışan Sığınma Hizmetleri'nin himayesi altında çalışmaktadır. Ancak uygulamada merkez, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Sosyal Yardımlaşma Dairesine bağlı olan Toplum Refah Kurulu (Community Welfare Council) tarafından işletilmektedir. Lefkoşa Üniversitesi de merkez bünyesinde hizmetlerin ve koşulların iyileştirilmesi için tasarlanan ve ERF tarafından finanse edilen bazı projeler yürütmektedir. Merkez en ümitsiz ve ihtiyaç içindeki kişilere ev sahipliği yapmakta ve barınma ve istihdam yardımları ile sosyal yardımlara erişebilir hale gelinceye kadar ailelere ve tek başına olan kadınlara geçici barınma sağlamaktadır. Ancak bazen bir bağımlılık döngüsü yaratılmakta ve insanların Kofinou'dan ayrılmasına yardımcı olacak programların olmaması nedeniyle bazı kişiler bu merkezde uzun süre kalmaktadır. Yine pek çok kişi, ekonomik durumları iyileştiğinde hemen bireysel konaklamaya geçmemektedir. Merkezin bulunduğu yer de sorun yaratmaktadır: Başkent Lefkoşa'nın yaklaşık kırk kilometre dışında yer alan Kofinou, gerekli hükümet bürolarından uzaktadır. Kabul merkezine giden toplu taşıma imkânının olmaması ulaşımı zorlaştırmakta, ayrıca kabul merkezi ile köy arasındaki bölge yeterince aydınlatılmadığı için de merkez oldukça izole kalmaktadır.

KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE

Kuzeyde mültecilerin istihdamı ile ilgili mevcut herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Mülteci Hakları Derneği'nin talebi üzerine çalışma izinleri verilmiştir. Yine aynı şekilde, mültecilere iş olanaklarına erişimlerinde yardımcı olacak özel bir mekanizma bulunmamakta ve mültecilerin büyük çoğunluğu geçici ya da mevsimsel istihdam dışında iş bulamamaktadır.⁴⁷ İşgücü piyasasına ya da herhangi bir sosyal güvenlik yardımına erişebilmek için hiçbir yardım sağlanmamaktadır. BMMYK tarafından sağlanan küçük bir ödenek 2008 yılının sonunda durdurulmuş, ancak Eylül 2010 itibarıyla yeniden verilmeye başlamıştır.

2008 yılının sonuna kadar, BMMYK Yeşil Hattın kuzeyinde mültecilerin barınması için iki ev kiralamıştır. O tarihten itibaren mülteciler kendi konaklamalarını kendileri sağlamak durumunda kalmıştır. Mülteci Hakları Derneği'ne gelen bilgilere göre, bazı mülteciler yapımı süren inşaatlarda kalmakta, bazıları ise yetersiz koşullara sahip yerlerde barınmaktadır. Bununla birlikte, BMMYK ve Mülteci Hakları Derneği arasında yapılan anlaşmanın 2010 yılında yürürlüğe girmesiyle beraber, mültecilerin konaklamasına ilişkin küçük bir katkı olanağı yaratılmıştır.

DESTEK SAĞLAYAN STK'LAR VE SİVİL TOPLUM PROGRAMLARI

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

Future World Centre İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Ünitesi:

İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Ünitesi (URVT) Kıbrıs'ta sığınmacı olarak bulunan ya da kendilerine uluslararası koruma statüsü tanınmış olan işkence ve insan ticareti mağdurlarının rehabilitasyonunu ve bu kişilerin güçlendirilmesini desteklemeyi ve teşvik etmeyi amaçlayan bir projedir. Proje ayrıca bu kişilerin yerel topluma uyum sağlamalarında onlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla ilgili kişilere ve ailelerine tıbbî ve psikolojik bakım, hukukî danışmanlık ve

⁴⁶ Committee on Economic, Social and Cultural Rights (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi), *Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Articles 16 and 17 of the Covenant: Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights*, 42. Oturum, 4-22 Mayıs, 2009, paragraf 18.

⁴⁷ James Mackay, Dilek Latif, Ali Dayıoğlu, Öncel Polili, ENAR Shadow Report 2008, s.17. Şu adresten ulaşılabilir: <http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/national/Cyprus%20-%20SR%202008.pdf>, 10 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

sosyal yardım sağlanmaktadır. Ünitenin sunduğu hizmetler, İstanbul Protokolü (Birleşmiş Milletler İşkence ve diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezanın Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi El Kitabı) standartlarına göre tasarlanan bir yapı vasıtasıyla kolaylaştırılmaktadır. Ünitenin hizmetleri uzmanlaşmış, tecrübeli ve iyi eğitilmiş personel tarafından faydalanacak kişilere sunulmaktadır. URVT bunun yanı sıra, gönüllü hizmet sunanlar, tıbbî profesyoneller ve tercümanlardan oluşan bir ağ ile de yakından çalışmaktadır.⁴⁸

KISA:

KISA'nın uzun vadede genel hedefi, insanların milliyetine, ırkına ya da etnik kökenine, rengine, inancına, toplumsal cinsiyetine, cinsel ya da diğer eğilimlerine, geçmişine ya da özelliklerine bakılmaksızın tüm insanların eşit olduğu çok-kültürlü bir toplumun tesis edilmesidir.

KISA'nın faaliyetleri genel olarak iki alanda toplanmıştır:

1. Kıbrıs [Rum] toplumunun kampanyalar, konferanslar, kültürel etkinlikler, bilgilendirme faaliyetleri, yayımlar ve yetkililere lobi faaliyeti yapılması yoluyla toplumsal ayrımcılık ve ırkçılık, çok-kültürlü toplumun faydaları ve Kıbrıs [Cumhuriyeti] göç ve iltica çerçevesinin reformu konularında bilinçlendirilmesi.
2. Göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin haklarını talep edebilmelerini sağlamak ve topluma uyum sağlamalarını ve tam katılımlarını kolaylaştırmak amacıyla bu kişilere ücretsiz hukukî ve sosyal hizmetler, rehberlik ve danışmanlık sunan Destek Merkezleri'nin faaliyete geçirilmesi.⁴⁹

KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE

Adanın kuzeyinde, Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı ve Mülteci Hakları Derneği'nin faaliyetlerinin dışında, mültecilerin içinde bulunduğu kötü durum sivil toplum kuruluşlarının gündeminde yer almamaktadır. Mülteciler genellikle insan ticareti mağdurları olarak algılanmaktadır. Mülteci Hakları Derneği insanî yardım kampanyaları düzenlediğinde sivil toplum kuruluşlarından sınırlı da olsa bir destek almış olmakla birlikte, yapısal değişikliklere gidilmesi yönünde hükümete baskı yapacak bir kamuoyu hareketi bulunmamaktadır.

Mülteci Hakları Derneği

Mülteci Hakları Derneği'nin amacı, mülteci ve sığınmacılara hukukî yardım sağlamak; barınmaları, beslenmeleri, eğitimleri, sağlık ve temel ihtiyaçları ile ilgilenmek; mülteci ve sığınmacılarla ilgili veri toplamak; halk arasında farkındalık yaratmak; yukarıda belirtilen bu konularla ilgili etkinliklere katılmak; mülteci ve sığınmacıların hak ve özgürlüklerinin iyileştirilmesi için çalışmak; bu amaçla içeride ve uluslararası platformlarda lobi faaliyetleri yürütmek; gereken hallerde dava açmak ve dernek tarafından onaylanan hukukî yollara başvurmaktır.

Mülteci Hakları Derneği, Nisan ve Aralık 2009 tarihleri arasında BMMYK ile birlikte "Kuzey Kıbrıs'ta İlticanın Güçlendirilmesi" isimli ortak bir proje yürütmüştür. Dernek ayrıca 16 Aralık 2009 tarihi itibarıyla AB tarafından finanse edilen "Kıbrıs'ın Kuzey Kesiminde Sığınmacıların ve Mültecilerin Haklarının Güvence Altına Alınması" projesini de gerçekleştirmiştir.

Bahsi geçen bu projenin genel hedefi Kıbrıs'ın kuzey kesiminde mülteci ve sığınmacıların haklarının savunulması, uluslararası standartların ve AB standartlarının uygulamaya konulması için lobi faaliyetleri yürütülmesi ve acilen ihtiyaç duyulan uygun sivil toplum iradesinin oluşturulması şeklinde özetlenebilir.

Mülteci Hakları Derneği, mülteci ve sığınmacılara danışmanlık ve sosyal entegrasyon faaliyetleri sunabilmek ve Kıbrıs Türk toplumu içerisinde sürdürülebilir bağlantılar kurmak ve işbirliği eylemleri gerçekleştirmek amacıyla kapasitesini geliştirmeyi hedeflemektedir.

⁴⁸ The Unit for the Rehabilitation of Victims of Torture: Our Mission (İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Ünitesi: Misyonomuz). Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.urvt.org>, 12 Ekim 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

⁴⁹ KISA'nın resmî websitesi: About KISA. Şu adresten ulaşılabilir: http://www.kisa.org.cy/EN/about_kisa/index.html, 12 Ekim 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.

“Kuzey Kıbrıs’ta İlticanın Güçlendirilmesi” projesinin eylem planında yer alan temel proje faaliyetleri arasında, yeni gelenlerin izlenmesi ve sığınmacılarla temasa geçilmesi, Derneğin mülteci ve sığınmacılar için bir temas noktası haline getirilmesi, hukukî ve diğer konularda tavsiyelerde bulunulması, yetkililere ve finansman sağlayan makamlara yönelik lobi faaliyetleri yürütülmesi, farkındalık yaratma amaçlı etkinliklerin düzenlenmesi ve eğitim gibi konular bulunmaktadır.

BMMYK ve Mülteci Hakları Derneği arasında, ilgili AB projesi altındaki faaliyetleri tamamlamak ve Yüksek İdare Mahkemesine başvuruda bulunmak gibi mevcut eksiklikleri gidermek amacıyla yakın geçmişte yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Proje dâhilinde ayrıca, mültecilerin barınma ve diğer temel ihtiyaçlarının karşılanması için katkıda bulunulması da yer almaktadır.

Bölüm 3: En Fazla Göz Ardı Edilen İnsan Hakları Meseleleri

Kıbrıs Cumhuriyeti kontrolü altındaki bölgelerde sığınmacıların karşılaştığı en ciddi sorunlar, karar alma sürecinde yaşanan aşırı gecikmeler, ücretsiz hukukî destek eksikliği, sığınma başvurusu sürecine dâhil olan hükümet yetkililerinin daha kapsamlı ve sürekli bir eğitime tabi tutulmaması, iltica prosedürünün kendi içerisindeki zayıflıkları, yetersiz tespit ve koruma ve durumları hassas olan grupların erken belirlenememesi şeklinde sınıflandırılabilir.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde mültecilerin hakları yetkililer tarafından bir şekilde göz ardı edilmektedir. Herhangi bir mülteci yasasının olmayışının yanı sıra, içeriden ya da – çoğu zaman uluslararası temasların olmaması sebebiyle - uluslararası platformdan güçlü bir tepkinin gelmemesi de yetkililerin *geri göndermeme* hakkına, adil yargılanma ve etkili başvuru hakkına, özgürlük hakkına ve sağlık, barınma ve istihdam gibi sosyal haklara saygı göstermemesine yol açmıştır.

KIBRIS CUMHURİYETİ'NDE

KC kontrolü altındaki bölgelerde yürürlüğe giren iltica yasasının ve BMMYK tarafından verilen eğitimlerin mültecilere belli bir seviyeye kadar koruma sağlaması beklenmektedir. Yine de iltica başvurularını karara bağlayan yetkililer mülteci hukukunu ya da sığınmacılarla çalışırken kullanılması gereken doğru görüşme tekniklerini her zaman yeterince bilmemektedir. Hassasiyet ve bilgi düzeyleri çok büyük değişiklik göstermektedir. Bu, travma geçirmiş ya da işkenceye maruz kalmış kimselele ilgilenilmesi söz konusu olduğunda özellikle ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem statü belirleme görevlileri, hem de mülteci makamı için geçerlidir. Bu kişilerin daha uygun bir eğitime ve kendi teşkilatları tarafından teşvik edilmeye ihtiyacı vardır. Bu durum, göçmenlik ve sosyal yardım çalışanları ve hastane personeli gibi ilgili diğer makamlar için de geçerlidir.

Görüşme standartları. STK'lar statü belirleme görevlilerinin her zaman BMMYK'nın görüşme standartlarına uygun davranmadığını belirtmektedir. KISA “statü belirleme görevlilerinin, sığınmacıların durumlarını mümkün olan en iyi şekilde açıklayabileceklerini hissetmelerini sağlamak için sığınmacılar ile aralarında bir güven ortamı tesis etmediklerinden”⁵⁰ yakınmaktadır. Sığınmacıların yaşadıkları travma çok az anlaşılmaktadır. Kabul edilme ihtimali yüksek başvurulara sahip olmalarına rağmen, anlattıkları hikâyelerde ufak tefek tutarsızlıklar olduğu için başvurusu reddedilenler olmuştur. Ayrıca yasadışı geri gönderme vakaları da yaşanmıştır.

Karar alma süreci. Yukarıda belirtilen hassasiyet sorununa ek olarak, karar alma yetkililerinin sığınma verilmesine yönelik karar alma sürecinde oldukça geniş bir takdir yetkisine sahip olduğundan da bahsedebiliriz.

İkinci incelemelerde sorunlar yaşanmaktadır ve bu uygulamaların BMMYK standartlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Sığınmacılar sıklıkla usule ilişkin haklarını bilmemekte ve KISA, dosyaların yeniden incelenmesinde çok ciddi yetersizlikler olduğunu belirtmektedir.⁵¹ Bu durum son zamanlarda değişmekteyse de, dosyalar ivedilikle incelenmemekte ve Sığınma Hizmetleri'nin kararları nadiren bozulmaktadır. Bu sorun, mülteci makamlarındaki personel yetersizliğinden ve aşırı iş yükünden de kaynaklanabilmektedir.

50 KISA Memo, pt.B2nt.14.

51 A.g.e, pt.B3nt.19.

Statü belirleme sürecinde de sorunlar yaşanmakta ve bu süreçle ilgili bir iç düzenleme bulunmamaktadır. Statü belirleme görevlilerinin sayısındaki yetersizlik dosyaların incelenmesi için yeterli kaynak olmadığı anlamına gelmektedir. Statü belirleme görevlileri taşıyabileceklerinden fazla iş yüküne sahip olduklarından dosyaları gereken ilgiyle inceleyememektedir. Buna ek olarak mülteci statüsü ya da ikincil koruma statüsü alma sürecinin sisteme iyice yerleşmesi için daha fazla zamana ihtiyaç vardır. İlk görüşme tarihinin verilmesini kolaylaştırmak amacıyla hızlandırılmış bir sistem oluşturulmuş olsa da, esas karar alma süreci herkesin bildiği üzere yavaştır.

Sınırlı kaynaklar, yetersiz ve standartlara uygun olmayan yazılı ve sözlü tercüme hizmetlerini de beraberinde getirmektedir. KISA zaman zaman diğer sığınmacıların tercüman olarak kullanıldığını ve bunun da çıkar çatışması yarattığını bildirmektedir.

İkincil korumanın mültecilik seçeneğini ortadan kaldırması. Son dönemde ikincil koruma statüsü verilen durumlarda karşılaşılan bir başka sorun da, ikincil koruma statüsü alındığı andan itibaren mülteci statüsü elde etme hakkının otomatik olarak düşmesidir. Bu da, bu kişilerin ülkelerindeki ortam artık acil durum olarak değerlendirilmediği andan itibaren geçerli bir mültecilik talepleri olup olmadığına bakılmaksızın bu kişilerin geri gönderilebileceği anlamına gelmektedir.

KIBRIS'IN KUZEY KESİMİNDE

Geri göndermeme meselesi, Yeşil Hattın kuzeyinde yaşanan en ciddi insan hakları sorunudur. Yukarıda da belirtildiği gibi Kıbrıs'ın kuzeyinde herhangi bir iltica yasası bulunmamaktadır. Buna rağmen 2008 yılından önce Iraklı ya da Filistinli mülteciler yasadışı giriş yaptıkları zaman güm-rük ya da göçmenlik memurları kuzeydeki BMMYK temsilcisine haber vermekte ve BMMYK temsilcisi de bu kişilerin sığınma başvurularını almaktaydı. Kıbrıs Türk yönetimi BMMYK temsilcisinin olaya müdahale etmesinin ardından şahısları sınır dışı etmemekteydi. Yukarıda da değinildiği gibi Nisan 2009 tarihinden beri mülteciler yasadışı giriş yaptıktan sonra sınır dışı edilmektedir. Mülteci Hakları Derneği avukatları sınır dışı edilmeleri engelleyebilmek için İdare Mahkemesinden yürüt-meyi durdurma kararları almayı başarmıştır. Ancak Dernek pek çok mültecinin kendileriyle temasa geçme fırsatı bile bulamadan sınır dışı edildiğini düşünmektedir. Bazen gözaltına alınan mülte-ciler ya da aileleri Kıbrıs'ın kuzey kesimine giriş yapmalarına izin verilmediğinde Mülteci Hakları Derneği'ne ulaşabilmektedir. Bununla beraber bu gibi durumlarda polis yetkilileri Mülteci Hakları Derneği avukatlarının gözaltı yerlerine erişimine izin vermemektedir. Derneğin giriş noktalarını ya da mahkemeye çıkartılan kişileri izlemek için gösterdiği çabalar mültecileri tespit edebilmenin tek yoludur.

Kuzeyden yapılan başvurularda da BMMYK'nın iltica prosedürleri uygulanmaktadır ancak bu durum kuzeyden sınır dışı edilmeyi tam olarak önleyememektedir.

BMMYK ve Kıbrıs Türk yönetimi arasındaki diyalog eksikliği. Kıbrıs'ın kuzeyi BMMYK yetkisi altında olmasına rağmen Kıbrıs Türk yönetiminin siyasî olarak tanınmaması BMMYK'nın Kıbrıs Türk yöne-timi ile doğrudan temasa geçmemesi sonucunu doğurmaktadır. Kaçınılmaz olarak bu diyalog ve işbirliği eksikliği, mültecilerin insan haklarını olumsuz etkilemektedir.

HER İKİ TOPLUMDA DA UYGULANAN HUKUK İLKELERİ

Bu bölümde her iki toplumda da eşit bir şekilde uygulanması gereken hukuk ilkeleri ele alınacaktır. Bu yüzden KC kontrolü altındaki bölgeler ve kuzeydeki bölgeler şeklinde ayrı ayrı bir inceleme yapılmamıştır.

Adil yargılanma ve ücretsiz hukukî yardım alma hakkı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6.3.c bireylerin adaletin işlenmesi için kendi kendilerini savunma ya da kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanma ve eğer avukat tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyorlarsa para öde-meksizin bir avukatın yardımından yararlanabilme hakkını güvence altına almıştır. Bununla birlikte adanın her iki tarafında da ne sunulan bir ücretsiz hukukî yardım hizmeti ne de ücretsiz hukukî destek sağlayacak bir hukukçular ağı bulunmaktadır. Sadece çok az sayıda avukat zaman zaman yardım amacıyla para almadan çalışmaktadır. KC kontrolü altındaki bölgelerde sadece iki STK (KISA

ve FWC) ve Kıbrıs'ın kuzey kesiminde de Mülteci Hakları Derneği hukukî danışmanlık verebilecek durumdadır ve bu üç STK arasından sadece bir grubun sığınmacılar için düzenlenmiş bir programı bulunmaktadır. Her üç STK'da da iş yükünün fazlalığına rağmen yeterli finansman ve personel bulunmamaktadır. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi bu konuya vurgu yapmış ve 42. oturumunda KC yetkililerine sığınmacılara ve üçüncü ülkelerden gelen göçmenlere ekonomik, sosyal ve kültürel haklarıyla ilgili ücretsiz hukukî yardım sağlamaları çağrısında bulunmuştur.⁵²

Yukarıda da belirtildiği gibi kuzeyde Mülteci Hakları Derneği avukatları mültecilerin sınır dışı edilmek üzere alıkonuldukları gözaltı yerlerine erişimde sıkıntı yaşamaktadır. Adil yargılanma hakkı ile ilgili bir başka sorun da polis memurlarının zaman zaman avukatların gözaltındaki müvekkillerini görmesine belirli saatlerde izin vermemesidir. Bundan başka mülteci hukuku konusunda eğitim almış ve dosyaları mülteci hukukuna dayalı olarak takip edebilecek donanıma sahip çok az avukat bulunmaktadır.

Etkin çözüm hakkı. Etkin çözüm, KC'de ciddi bir meseledir. Daha doğrusu, mevcut sığınma başvuru prosedüründe bir sorun bulunmaktadır. İnceleme makamı yeni kanıtları dikkate almak zorundadır ancak Yüksek Mahkeme inceleme makamının dosyayla ilgili yeni araştırma yapmasına gerek olmadığı yönünde karar vermiştir. Bu noktada, sığınmacının avukatı dosyayı inceleyebilmekte ve yeniden inceleme talebinde bulunabilmektedir. Yüksek Mahkeme seviyesinde başvurunun reddine sadece usule yönelik olarak itiraz edilebilmekte, esas yönünden yanlış karar verildiği öne sürülememektedir. Başka bir ifadeyle, Yüksek Mahkemede davanın esas yönünden tekrar incelenmesi mümkün değildir. İnceleme makamının başvuruyu reddetmesinin ardından, sığınmacılar statülerini kaybetmekte ve yasadışı göçmen haline gelmektedir. Kararın Yüksek Mahkemede temyize götürüldüğü durumlarda göçmenlik memuru sınır dışı etme kararını askıya almaktadır. Ancak bu durum alıkoymayı durdurmamakta, bu sebepten de sığınmacılar yakalanmaları halinde uzun süre gözaltında tutulmaktadır.

Kuzeydeki başvuru sahipleri BMMYK'nın kararına itiraz edebilmektedir. Ancak böyle bir temyiz vakası şimdiye kadar yaşanmamıştır.

Kuzeyde sınır dışı etme kararına karşı Yüksek İdare Mahkemesine başvurulabilmektedir ve aşağıdaki durumlarda yürütmeyi durdurma kararı verilmesi mümkün olmaktadır:

- 1) Başvuru sahibinin *prima facie* (varışta mülteci) olması,
- 2) Davanın esası yönünden başvuru sahibi lehine bir karar çıkma olasılığının olması,
- 3) Eğer bir karar verilmemişse başvuru sahibinin lehine verilecek her türlü kararın uygulamaya konulmama riski olması.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin pek çok kararı, bir hukukî mekanizmanın etkin çözüm yolu olarak adlandırılması için, mülteciler aleyhinde alınmış sınır dışı etme kararlarının otomatik olarak askıya alınmasını gerektirmektedir.⁵³ Bu tanım itibarıyla, aleyhlerinde sınır dışı etme kararı alınmış olan mülteciler için etkin bir çözüm söz konusu değildir.

Mahkemeye başvurmak için gereken masraflar son derece yüksektir ve genellikle pek çok mültecinin bu masrafları kendi karşılaması mümkün değildir. Son dönemde gösterilen çabalar sonucunda yapılan beş başvurudan dördü için yürütmeyi durdurma kararı çıkmış olmakla birlikte, bu davaların hiçbiri sınır dışı etme kararlarıyla ilgili bir içtihat oluşmasını sağlamamıştır.

Sağlık hakkı ve durumları hassas olan grupların korunması. KC kontrolü altındaki bölgelerde durumları hassas olan grupların tespit edilmesi ve korunmasıyla ilgili yetersizlikler vardır. Bu durum, özellikle işkenceye maruz kalmış kimseler, çocuklar ve refakatsiz çocuklar, tek başına olan kadınlar ve tek ebeveynler için geçerlidir. Durumları hassas olan kişiler ilk görüşme esnasında tespit edilmekte ve bu ilk görüşme kimi zaman kişinin ilk sığınma başvurusunda bulunmasından yıllar sonra gerçek-

⁵² Committee on Economic, Social and Cultural Rights, paragraf 10.

⁵³ Jabari – Türkiye davası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 40035/98.

leşebilmektedir. Bu kişilerin tespit edilmesi, sığınmacıların hassasiyet noktaları ya da uğradıkları istismar hakkındaki bilgileri açıklayabilmelerine bağlıdır. Ancak sığınmacıların kendilerini rahat ya da güvende hissetmedikleri bir görüşme ortamında bunu yapabilmeleri oldukça zordur. Refakatsiz çocuklara gelince, onlar için de barınma (kurumlara yerleştirilmelerini önlemek için) ve eğitim / entegrasyon / dil desteği ihtiyacına odaklanılması gerekmektedir. Tıbbî personelin ve danışmanların işkence ve onur kırıcı muamele mağdurlarının tespit ve tedavi edilmesi konularında eğitilmesine daha fazla öncelik verilmesi gerekmektedir. Yakın zamana kadar olası bütün işkence vakaları tespit ve tedavi amacıyla FWC'nin İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Ünitesi'ndeki tek doktora sevk edilmekteydi. Prosedürlerde yapılan yeni bir değişiklikle bu karar iptal edilmiştir. Artık olası mağdurlarla hükümetin görevlendirdiği ve işkence mağdurlarının tespiti ya da tedavisi konusunda herhangi bir uzmanlık eğitimi almamış olan doktorlar ilgilenmektedir.

Bu tutuma uluslararası düzeyde dikkat çekilmiştir. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 42. oturumunda taraf devlete, işkence mağdurlarının erken teşhisi ve rehabilitasyonu amacıyla, özel tıbbî ihtiyaçları olan sığınmacıların uzmanlaşmış tıbbî bakıma, özel sosyal yardımlara ve olanaklara erişiminin sağlanması çağrısında bulunmuştur.⁵⁴

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki Anayasa uyarınca, herkesin fiziksel ve zihinsel sağlık bakımından yararlanmasını ve yeterli tıbbî bakım almasını sağlamak Devletin bir görevidir. Bununla birlikte, mültecilerin sağlık hakları ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Mülteciler özel koşullara sahip olmalarına rağmen tüm yabancılara uygulanan kurallara tabidir. Mültecilerin sağlık sorunlarına müdahale edebilmek için kullanılacak tek kaynak, Avrupa Birliği ve BMMYK tarafından Mülteci Hakları Derneği'ne hibe edilen ufak miktarlardaki fonlardır.

Özgürlük hakkı: KC kontrolü altındaki bölgelerde, başvurusu reddedilmiş ve sınır dışı edilmeyi bekleyen ancak çeşitli fiilî ya da hukukî sebeplerden dolayı sınır dışı edilemeyen sığınmacıların, herhangi bir suç işlememiş olmalarına rağmen uzun süre ailelerinden ayrı gözaltında tutulmaları çok ciddi bir sorundur. Yetkililer bu kişilerin sınır dışı edilemeyeceklerini bilmelerine rağmen, sığınmacıları gözaltı ve sınır dışı kararlarına dayandırarak 30 aydan fazla gözaltına aldığı vakalar yaşanmıştır.⁵⁵

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, düzensiz (yasadışı) göçmenlerin ve başvurusu reddedilen sığınmacıların yetersiz koşullarda uzun süre gözaltında tutulmasına yönelik endişelerini dile getirmiştir. Komite, taraf Devletin sığınmacıların sadece kesinlikle gerekli olan hallerde gözaltında tutulmasının ve başvurusu reddedilen sığınmacılarla düzensiz (yasadışı) göçmenlerin gözaltında geçirdikleri sürenin kesinlikle asgari süreyle sınırlı tutulmasının sağlanmasını tavsiye etmektedir. Komite ayrıca taraf devleti göçmenlerin gözaltı koşullarının Birleşmiş Milletler standartlarına uygun olmasını sağlamaya davet etmektedir.⁵⁶

Mültecilerin gözaltına alınması ve gözaltı koşulları kuzeyde son derece ciddi bir insan hakları sorundur. Yukarıda da belirtildiği gibi mültecilerin yasadışı giriş sebebiyle cezalandırılmaması prensibine rağmen mülteciler sık sık hapis cezası almaktadır. Mülteci Hakları Derneği avukatlarına soruşturma aşamasında kötü muamele ile ilgili şikâyetler gelmektedir.

Barınma hakkı. KC'de, kısmen başvuru sahiplerinin çok sayıda olmasından dolayı, 2005 tarihli Kabul Koşulları Yönetmeliklerinde belirtilen asgari kabul koşullarına uyulmamaktadır. Bazı kabul merkezleri yetersizdir ve çok az sosyal alanları bulunmaktadır. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi ayrıca, taraf devletin üçüncü ülkelerden gelen göçmenler ve sığınmacıların standartlara uymayan barınma koşulları ile ilgili özel bir politika benimsememiş olması ve uygun barınma koşullarının sunulmasından hâlâ işverenlerin sorumlu olduğunu düşünmesi ile ilgili endişelerini dile getirmiştir.⁵⁷

54 Committee on Economic, Social and Cultural Rights, paragraf 18.

55 KISA'nın Kıbrıs Rum hükümeti tarafından sunulan Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin uygulanmasına dair Beşinci Sürekli Rapor (Fifth Periodic Report) hakkındaki görüşleri, s. 14.

56 Committee on Economic, Social and Cultural Rights, paragraf 22.

57 A.g.e., paragraf 21.

Kıbrıs Türk yönetimi mültecilere barınma hakları ile ilgili bir destek vermemektedir. 2009 yılından Eylül 2010 tarihine kadar mülteciler konaklayacakları yeri kendileri bulmak ve gereken parayı da kendileri karşılamak zorundaydı. Bu süre zarfında, bazı mülteciler yapımı süren inşaatlarda ya da yetersiz koşullara sahip yerlerde yaşamıştır. Diğer taraftan BMMYK Eylül 2010 tarihinden beri mültecilerin barınma ihtiyaçları için sınırlı bir miktar para sağlamaya başlamıştır.

İstihdam hakkı. Sığınmacılar, KC kontrolü altındaki bölgelerde, son derece kısıtlı olan işgücü piyasasına girmekte zorluk çekmektedir. İşgücü piyasası, sığınmacılar için son derece kısıtlıdır; sığınmacılar uzun süre sadece çiftçilik ve tarım sektörüyle sınırlandırılmıştır. Bu da sığınmacıları işgücü piyasasının diğer alanlarının dışında bırakmıştır. Kamu şikayetlerini inceleyen devlet görevlisi (ombudswoman) Aralık 2007 tarihli bir kararında bunun hukuka aykırı olduğunu bildirmiştir.⁵⁸ 2008 yılında, imalat sektörü ve diğer birkaç sektör sığınmacıların çalışabileceği sektörler listesine eklenmiş olmakla birlikte, bu yasayı önemli derecede genişletecek başka bir adım atılmamıştır.

Kuzeyde mültecilerin işgücü piyasasına erişimi ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Yabancıların kuzeye giriş yapmadan önce ön çalışma izni başvurusunda bulunmaları gerekmesiyle birlikte uygulamada mülteciler böyle bir imkânâna sahip olmamaktadır. Bu sebepten Çalışma Bakanlığı mülteciler için bu ön koşul kuralını aramamaktadır. Bununla yanı sıra bazı mülteciler yüksek eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen büyük çoğunluğu ancak düşük vasıflı işler bulabilmektedir.

58 Bkz. Stefanos Evripidou, 'Ombudswoman blasts cheap labour 'exploitation' of asylum seekers', *Cyprus Mail*, 23 Ocak 2008.

Bölüm 4: Politika Önerileri

AB hukuku sadece KC'de uygulanmaktadır ve gergin siyasî durumdan dolayı ortaya çıkan güçlükler adaya gelen sığınmacıları doğrudan etkilemektedir. Bunun sonucu olarak üç farklı sığınma sistemi ortaya çıkmıştır: KC kontrolü altındaki bölgelerdeki, Kıbrıs Türk yönetimi altındaki bölgelerdeki ve İngiliz üslerindeki sistemler.⁵⁹ Kıbrıs Türk yönetimi altındaki bölgelerde herhangi bir mülteci yasası yoktur ve geri göndermeme hakkına saygı gösterilmemektedir. Bu nedenle mülteciler “Yeşil Hattın” öbür tarafına geçerek KC kontrolü altındaki bölgelere girmeye çalışmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Türk makamları ile KC kontrolü altındaki bölgelerdeki yetkililer arasında işbirliğinin olmaması da çok ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Bazı mülteci aileleri kuzey ve güney arasında bölünmektedir. İçinde buldukları çaresizlik mültecilerin sıklıkla hayatlarını tehlikeye atarak “Yeşil Hattı” geçmesine sebep olmaktadır. İki toplum arasındaki ara bölge de insan kaçakçılarının istismar alanı haline gelmiştir.

İltica yasalarının geliştirilmesinde ve sığınmacıların korunmasında dikkat edilmesi gereken en önemli konu, Kıbrıs adasının tamamında asgari koruma standartlarına⁶⁰ uyumun sağlanmasıdır. Aşağıdaki politika önerileri sığınmacıların korunması için ada çapında işbirliğini teşvik etmeyi ve eğer isterlerse Kıbrıs toplumuna uyum sağlamalarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Tavsiyelerimiz dört temel eylem alanına odaklanmaktadır: Politika; BM ve BMMYK; halkın bilinçlendirilmesi ve eğitim reformunun geliştirilmesi ve STK'ların desteklenmesi, güçlendirilmesi ve koordinasyonu.

POLİTİKA SÜRECİ İLE İLGİLİ:

- Kıbrıs Türk yönetimine *geri göndermeme* ilkesine uyulması zorunluluğunun hatırlatılması gerekmektedir. KC'nin de ara bölgeyi geçmenin sığınmacıların Kıbrıs'a gelmesinin bir yolu olduğunu kabul etmesi şarttır; fakat bu yolun kaçakçılar tarafından istismar edilme, tutuklanma ve geri gönderilme riski ve mayınlarla dolu olduğu da unutulmamalıdır.
- *Diyalogun güçlendirilmesi*, mültecilerin adanın her iki tarafında karşılaştığı sorunların üstesinden gelmenin temel unsurlarından biri olabilir. Raporda her iki toplumun da iltica süreçleri ile ilgili zorluklarla mücadele ederken karşılaştığı bazı ciddi sorunların temelinde adadaki bölünmüşlüğü yattığı vurgulanmıştır. Buna ek olarak, bir taraftan bölünmüşlük devam ederken diğer taraftan sığınmacılar da yasadışı olarak kuzeyden güneye geçmeleri halinde gerçek tehlikelerle ve haksız zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir. Bunlar arasında:
 - Ailelerin sınırda ayrı düşmesi ve
 - Adanın bölünmüşlüğünden faydalanmaya devam eden insan kaçakçıları tarafından istismar edilmeleri sayılabilir.
- Bu sebepten iki taraf arasında gerçek bir işbirliği ihtiyacı bulunmaktadır. Bu sorun acilen ele alınmalıdır. Sorunlar her iki toplumu da ilgilendirdiği için, ortak bir yaklaşım gerekmektedir. Bu yüzden Kıbrıs sorunu çözümleninceye kadar karşılaşılan ortak sorunlarla mücadele etmek amacıyla kullanılabilir iki-toplumlu bir birim olan *Sığınmacılar Biriminin* (Unit for Asylum Seekers) kurulmasını öneriyoruz. Kayıp Şahıslar Komisyonu ve cezai konularla ilgili çalışan iki-toplumlu birim, bir tarafın diğer tarafın taahhüdü ve işbirliği olmaksızın tek başına çözemeyeceği konularla ve toplumlararası acil ihtiyaçlarla ilgilenen geçici merciler olarak bahsedilen birime örnek teşkil edebilir.

59 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşması Madde 2 uyarınca: “...belirtilen alanlar İngiliz egemenliği altında kalmaya devam edecektir”.

60 “Asgari koruma standartları” *geri göndermeme* ilkesinin uygulanması ve bu ilkeye saygı gösterilmesi yoluyla en azından ülkeye erişim ve iltica prosedürlerine erişimin güvence altına alınmasını kapsamaktadır.

- Kıbrıs Türk toplumunun mülteci ve sığınmacılara yönelik ilgili AB yasalarının uygulanması için hazırlanması ve desteklenmesi. Avrupa Birliği'nin, ilgili AB yasalarını uygulaması için Kıbrıs Türk toplumuna destek olması, mülteci ve sığınmacılara yapılan muamelelerle ilgili kuzeydeki acil yapısal eksiklikleri giderecek, iki toplumun konuyu ele almasındaki yapısal mesafeyi azaltacak ve sonunda Kıbrıs sorununun çözümüne hazırlık teşkil edecektir. Kıbrıs Türk toplumunun AB'yle uyum için hazırlanması ilkesi hâlihazırda mevcuttur ve malların serbest dolaşımı, tarım ve çevre gibi diğer alanlarda işlemektedir. Bu yüzden bu alanda genişlemeye gidilmesi mümkün gözükmemektedir.
- İhtiyaçlarının ve korkularının ne olduğunun saptanabilmesi için sığınmacı topluluklarının kendilerine de danışılması gerekmektedir. Öncelikle farklı toplulukların nerelerde bulunduğunu ve bu toplulukların nelerle ilgilendiğini ortaya koyan, onların önceliklerini tespit eden ve Kıbrıs toplumlarına uyum sağlamak mı yoksa Kıbrıs'tan gitmek mi istediklerini ortaya çıkaran geniş kapsamlı bir haritalandırma çalışmasına ihtiyaç vardır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE BMMYK'YA:

- Yukarıda ele alınan "Sığınmacılar Biriminin" kurulmasına yönelik acilen harekete geçilmesi ihtiyacı vardır. Bu girişim BM tarafından desteklenebilir.
- Bunun yanı sıra, BM, BMMYK ve diğer uluslararası kuruluşlar, geri gönderilmeye karşı koruma ve ülkeye/prosedürlere erişim sağlanması amacıyla ya mevcut yapılar altında ya da ilgili bir büronun açılması vasıtasıyla, düzensiz (yasadışı) gelenlerle ilgili bilgilerin kolaylaştırılması da dâhil olmak üzere işbirliği alanları yaratabilir.
- BMMYK sığınmacıların içinde buldukları kötü koşullar ile ilgili bilgilerin artırılmasına yardımcı olmak ve uluslararası en iyi uygulamaları paylaşmak amacıyla bir dizi eğitim verebilir. Bu eğitimler arasında şunlar yer alabilir:
 - Özel olarak (özellikle Rumca ve Türkçe) basında, medyanın duyarlılığını artırmaya yönelik programlar,
 - Her iki toplumdaki Kıbrıslı avukat ve hâkimlerin uluslararası iltica hukuku ve en iyi uygulamalarla ilgili bilgilerini (değişik bağlamlarla ilgili farkındalık yaratarak) artırmaya yönelik programlar,
 - "Eğiticilerin eğitilmesi". Doğrudan sığınmacılarla çalışan kişilerin bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik sürekli meslekî gelişim eğitimlerinin ve programlarının sunulması,
 - Kıbrıs'ta çocuk hakları ve kadın hakları konularında çalışan STK'lara yönelik, onları gerek KC kontrolü altındaki bölgelerdeki, gerekse kuzeydeki kadın ve çocuk sığınmacıların ve mültecilerin haklarıyla ilgilenmeye teşvik edecek destek ve farkındalık programları,
 - Toplumlar arasında duyarlılığı ve çok-kültürlü bir bakış açısını artırmaya yönelik programlar,
 - Okullarda sendikalar, insan hakları ve eğitim alanlarında çalışan STK'lar ve British Council gibi hâlihazırda bu tarz çalışmalarda işbirliği yapan kurumlarla işbirliği içerisinde uygulanabilecek farkındalık yaratma programları.

HALKIN BİLİNÇLENDİRİLMESİ VE EĞİTİM REFORMUNUN VE İNSAN HAKLARI KÜLTÜRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ:

- Halk arasında ve okullarda insan hakları eğitiminin artırılmasına yönelik acil bir ihtiyaç bulunmaktadır. İnsan haklarının sadece şu veya bu insan grubuna yönelik değil, evrensel olarak uygulandığı konusunda halk bilinçsizdir. Anlaşmazlık ve anlaşmazlığın Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının halk söylemlerinde yer etmesi, insan haklarının, bu hakların uygulanmasının ve buna yönelik yükümlülükler olduğunun çok az anlaşılmasına sebep olmaktadır. Hem ilköğretim hem de daha yüksek seviyelerdeki okullar için insan haklarının daha iyi anlaşılmasına yönelik programlar geliştirilmelidir. Bu tarz programların bir amacı Kıbrıs'ta insan haklarını koruyan kültürlerin oluşturulması, bir başka amacı da insan hakları düşüncesinin sadece Kıbrıs sorununun sınırlı kapsamıyla bağlantılı düşünülmesine son vermektir.

Bu Kıbrıs'taki insan hakları alanında çalışan STK'lar, Birleşmiş Milletler (BM) ve eğitim makamları arasında işbirliği geliştirilmesine yönelik projelerle gerçekleştirilebilir. BM bu tarz çalışmalar için oldukça etkili öğretim araçları geliştirmiştir.⁶¹

STK'LARIN DESTEKLENMESİ, GÜÇLENDİRİLMESİ VE KOORDİNASYONU İLE İLGİLİ:

- Kıbrıs'ın kuzey ve güneyindeki STK'lara yönelik, her iki grubun karşılaştığı zorlukların farklı olduğunun bilincinde olan *kapasite geliştirme faaliyetleri*. Kıbrıs'ın kuzey ve güneyindeki STK'ların farklı zorluklarla karşılaştığı yönünde farkındalık yaratılması, bu kuruluşların güçlendirilmesinin ve sürdürülebilirliğinin ilk adımudur. Kuzeydeki STK'ların finansman başvurusunda bulunmada ve finansman elde etmede karşılaştığı özel zorluklar ve yapısal dezavantajlar dikkate alınmalıdır. Zira STK'ların hedeflere ulaşabilmek için eşit kapasiteye sahip olmaksızın, bölünmüşlük içerisinde işbirliğini devam ettirmesi ve birlikte çalışabilmesi zordur.
- Sınırın her iki tarafında aynı konuda çalışan STK'lara bilgi ve tecrübelerini düzenli olarak paylaşabilmeleri için *idarî destek ve finansman sağlanması*.
- Yerel ve uluslararası basına, karşılıklı öğrenme amacıyla diğer STK'lara ve ilgili taraflara e-posta ile gönderilebilecek, en ilginç vakalardan oluşan *aylık bir bülten hazırlanması için bir kişinin istihdam edilmesi*.
- Üç ayda bir yapılan ve STK'ların en ilginç ve en acil vakalarını ve sorunlarını tartışmaya yatıran *çalışma oturumlarının hazırlanmasına yönelik yapısal destek sunulması*. Bu oluşuma kendi haberlerini paylaşabilecek BMMYK temsilcilerinin katılımı da söz konusu olabilir. Çalışma oturumları ayrıca bölgesel bir bilgi paylaşımı platformu haline de gelebilir: Kendi tecrübelerini paylaşmak ve Kıbrıs'taki STK'ların tecrübelerini öğrenmek amacıyla Malta, İtalya ve diğer bölgelerden benzer durumlarla karşılaşan konuşmacılar gelebilir.

ULUSLARARASI TOPLUMA:

- İki toplum arasındaki siyasî ve bürokratik düzeylerdeki işbirliğinin artırılması için her iki tarafın da teşvik etmesi, desteklenmesi ve baskı uygulanması.
- Hem Kıbrıs Rum toplumunun, hem de Kıbrıs Türk toplumunun mültecileri koruyan mevcut yasaları etkili bir şekilde uygulamaları ve yasalarını uluslararası mülteci hukukuyla uyumlu hale getirmeleri yönünde desteklenmeleri.

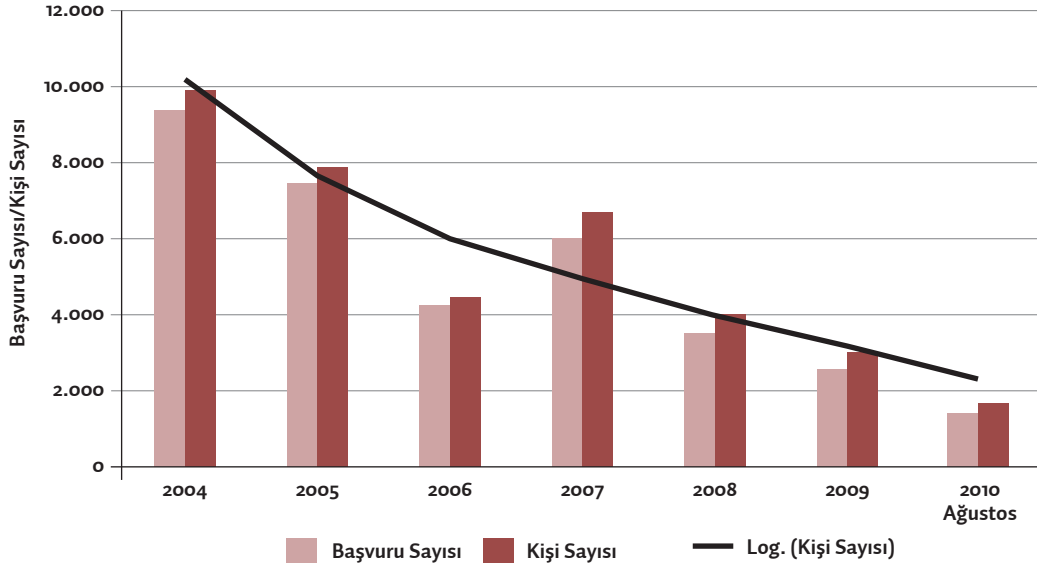
61 Bkz. United Nations Global Teaching and Learning Project: Cyberschoolbus. Şu adresten ulaşılabilir: www.cyberschoolbus.un.org.

Kaynakça

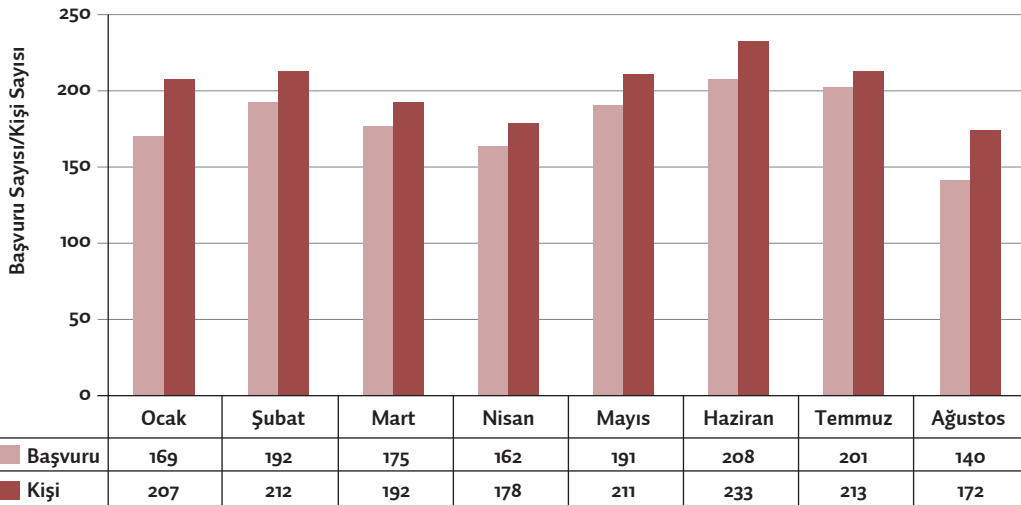
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi), *Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Articles 16 and 17 of the Covenant: Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights*, 42nd Session, 4-22 Mayıs, 2009.
- 'EU racism body gathers information for new report on Cyprus', *Cyprus Mail*, 25 Eylül 2010.
- 'Far right poses a bigger threat to society than immigrants', *Cyprus Mail*, 29 Aralık, 2009.
- Gürel, Ayla ve Özersay, Kudret, *The Politics of Property in Cyprus*, International Peace Research Institute, Oslo, 2006.
- Hatay, Mete, *Beyond Numbers: An Inquiry into the Political Integration of the Turkish 'Settlers' in Northern Cyprus*, PRIO Report 4, Oslo/Lefkoşa: 2005.
- Hatay, Mete, 'Settlers, Soldiers, Students, and "Slaves": The Complex Composition of the Turkish Immigrants in Cyprus', konferans sunumu, Conference on Cyprus Three Years after EU Accession: A Member State with a Divided Legal System, European Academy, Berlin, 25-26 Mayıs 2007.
- 'Illegal immigrants, asylum seekers and refugees', *Today*, 1 Ocak 2008.
- Jabari – Türkiye davası*, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 40035/98.
- KKTC Genel Nüfus ve Konut Sayımı. Şu adresten ulaşılabilir: <http://nufussayimi.devplan.org/Census%202006.pdf>, 10 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kıbrıs İstatistik Hizmetleri Raporu 2010, http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr?index_gr?OpenDocument, 12 Ağustos 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kıbrıs İstatistik Hizmetleri, *Labour Statistics 2008*, II. Seri, 27. rapor, 2010.
- KISA Memo, *Asylum Procedures in Cyprus*, Ocak 2009.
- Loizidou - Türkiye davası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 15318/1989. [http://www.cyprus.gov.cy/moi/PIO/PIO.nsf/o/CF3E836BC3F3336EC2256DC300799C23/\\$file/European%20Court%20of%20Human%20Rights.pdf?OpenElement](http://www.cyprus.gov.cy/moi/PIO/PIO.nsf/o/CF3E836BC3F3336EC2256DC300799C23/$file/European%20Court%20of%20Human%20Rights.pdf?OpenElement), 24 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Mackay, James, Latif, Dilek et al, *ENAR Shadow Report 2008*, s.17. Şu adresten ulaşılabilir:<http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/national/Cyprus%20-%20SR%202008.pdf>, 10 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Mainwaring, Cetta, 'On the Edge: Cyprus, Immigration and the EU', 20-22 Mayıs 2010 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler konferansında sunulan, yayınlanmamış tebliğ.
- Mainwaring, Cetta, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Centre on Migration, Policy, and Society, Oxford Üniversitesi.
- 'Man cuts himself in benefit protest', *Cyprus Mail*, 2 Temmuz, 2010.
- 'Nigerian beaten by racist mob', *Cyprus Mail*, 22 Temmuz 2010.
- 'Ombudswoman blasts cheap labour 'exploitation' of asylum seekers', *Cyprus Mail*, 23 January 2008.
- Trimikliniotis, Nikos ve Demetriou, Corina, *Active Civic Participation of Immigrants in Cyprus*, 2004.
- UNHCR, *Refugee Status Determination Identifying Who is a Refugee Self-study Module 2*, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, sayfa 11. (Mülteci Statüsü Belirleme, Mülteci Kimdir Kendi Kendine Çalışma Modülü 2, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi, Cenevre).

- UNHCR, 'Statistical Snapshot' (BMMYK 'İstatistiksel Görünüm'), <http://www.unhcr.org/pages/49e48dba6.html>, 10 Haziran 2010 tarihinde erişilmiştir.
- UNHCR, Statistical Yearbook 2003, 'Asylum and refugee status determination during the year' (BMMYK, İstatistik Yıllığı 2003, 'Yıl içinde iltica ve mülteci statüsü belirlenmesi'). <http://www.unhcr.org/42aff7e84.html>, 24 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- UNHCR, 2009 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons (2009) (BMMYK, 2009 Küresel Eğilimler: Mülteciler, Sığınmacılar, Ülkesine Geri Dönerler, Ülke İçinde Yerinden Olanlar ve Vatansızlar). Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhcr.org/4c1f0b09.html> (23 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- UNHCR, *Statistical Yearbook 2008*. <http://www.unhcr.org/4bcc5bb79.html>, 24 Kasım 2010 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Yakinthou, Christalla, *Political Settlements in Divided Societies: Consociationalism and Cyprus*, Palgrave Macmillan, London, 2009
- Yakinthou, Christalla, The (non)debate Around Dealing with the Past in Cyprus: Prosecutions, Amnesties, Commissions, Oslo Peace Research Institute, Cyprus Centre Annual Conference, Lefkoşa, Haziran 2009.
- Yeni Kıbrıs Partisi, *New Cyprus Party's (YKP) Evaluation and Demands Regarding the Population Situation in Northern Cyprus*, Şubat 2008, s. 2. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.ykp.org.cy/YKP%20evaluation%20and%20demands%20regarding%20the%20population%20situation%20in%20northern%20Cyprus.pdf>

GRAFİK 1: KIBRIS'TA SIĞINMA BAŞVURULARININ GÖSTERDİĞİ EĞİLİM: 2004-2010
GRAFİK BMMYK KIBRIS TARAFINDAN OLUŞTURULMUŞTUR

GRAFİK 2: AYLARA GÖRE SIĞINMA BAŞVURUSU SAYILARI OCAK-AĞUSTOS 2010
GRAFİK BMMYK KIBRIS TARAFINDAN OLUŞTURULMUŞTUR

Yazar Biyografileri

Christalla Yakinthou International Center for Transitional Justice'in Kıbrıs Programı'nın ülke sorumlusudur. Ayrıca Western Australia Üniversitesi'nde ve Bluestocking Institute for Global Peace and Justice'ta araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Yakın zamanda Stefan Wolff ile beraber derlediği Bölünmüş Toplumlarda Çatışma Yönetimi: Teori ve Pratik (Conflict Management in Divided Societies: Theories and Practice) adlı bir kitabı yayınlanmıştır.

Öncel Polili Kıbrıs'ın kuzeyinde aktif olarak avukatlık yapmakta ve Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı'nda hukuk danışmanı olarak görev almaktadır. 'Kuzey Kıbrıs'ta insan hakları' üzerine çok sayıda makale ve rapor kaleme almıştır.

